

قَرَأَ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً

تحفة الإحسان

تجويد القرآن

(كامل ، آسان او مختصر)

مؤلف: حمد الله «شاكري»

تمام فنون کے کتب کے پی-ڈی-ایف ہمارے ویب سائٹ سے اور پلے سٹور سے فری ڈاؤن لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید کتب شامل کر رہے ہیں اس لیے آپ ہفتے میں ایک بار ضرور ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو چیک کیا کریں۔

ابھی مطلوبہ پی-ڈی-ایف مفت ڈاؤن لوڈ کریں

منطق	خطبات	تفاسیر
معانی	سیرت	احیث
تصوف	تاریخ	فقہ
تقابل ادیان	صرف	سوانح حیات
تجوید	نحو	درس نظامی
نعت	فلسفہ	لغت
تراجم	حکمت	فتاوی
تبلیغ و دعوت	بلاغت	اصلاحی

تمام فنون

وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا

تحفة الاحسان

تجويد القرآن

مؤلف: حمدالله "شاكري"

نظر ثاني: حكمت الله "نيكمل"

9	سریزه
11	لومړی فصل
11	د قرآن کریم فضیلت
11	د قرآن کریم د فضیلت څو مثالونه د قرآن په ژبه
13	د قرآن د زده کړې او نورو ته د ور زده کولو فضیلت
14	د قرآن کریم د تلاوت فضائل
15	د ماهر قرآن مقام او منزلت:
16	د قرآن کریم شفاعت:
17	دری ډلې به بې حساب به جنت ته داخلېږي:
18	د قرآن تلاوت د غفلت څخه نجات دی:
19	د قرآن کریم په تلاوت کوونکو د سکني نزول
19	د قرآن کریم د تلاوت آداب
24	دوهم فصل
24	د تجويد د علم تعريف او اهميت
25	د قرائت د شروع مسائل
28	په قرائت کې لحن (غلطي)
29	د عربي ژبې توري

- 31.....حركات
- 33.....دریم فصل
- 33.....د حروفو مخرجونه (مخارج)
- 34.....أقسام اللسان (د ژبې برخې او اقسام)
- 35.....الأسنان (غابسونه)
- 37.....اول: الحلق (ستونی)
- 37.....دوهم: اللسان (ژبه)
- 42.....دریم: شونډې
- 43.....څلورم: خیشوم (دپوزې آخره برخه)
- 43.....پنځم: جوف (د خوږې داخلي خالیگاه)
- 47.....څلورم فصل
- 47.....د حروفو صفات
- 48.....۱- استعلاء:
- 48.....۲- استفال:
- 48.....۳- شدت:
- 48.....۴- رخوت:
- 49.....۵- جهر:

- 49..... ٦- همس (مهموسه) :
50..... ٧- اذلاق :
50..... ٨- اصمات (مصمته):
50..... ٩- اطباق :
50..... ١٠- انفتاح (منفتحه):
51..... غير متضاد صفتونه :
51..... ١- انحراف :
51..... ٢- قلقله :
52..... ٣- لين :
52..... ٤- صفير :
52..... ٥- تكرير :
52..... ٦- تفشي :
52..... ٧- استطالت :
53..... د خينو مشابه حروفو ترمنخ فرق
55..... پنخم فصل
55..... د ساكن نون او تنوين احكام
55..... ١- ادغام

60..... اقلاب

60..... اظهار

61..... اخفاء

64..... د ساكن ميم احكام

64..... ۱- ادغام :

65..... ۲- اخفا :

65..... ۳- اظهار :

67..... غُنه :

67..... غنه لره پنځه مراتب دي :

69..... شپږم فصل

69..... د مد احكام

70..... لومړۍ- اصلي يا طبيعي مد

70..... دوهم- فرعي مد

70..... د اصلي (طبيعي) مد ډولونه :

70..... ۱- مد بدل :

71..... ۲- مد عوض :

71..... ۳- اصلي حرفي مد :

71 ۴- مد صلهء صغراى يا صلهء قصير:

72 ۵- مد تمكين:

73 د فرعى مد ډولونه:

73 ۱- متصل مد:

74 ۲- منفصل مد:

74 ۳- مټقل كلې مد:

75 ۴- مخفف كلې مد:

75 ۵- مټقل حرفى مد:

76 ۶- مخفف حرفى مد:

76 ۷- مد عارض لسكون:

76 ۸- د لين لازم مد:

79 اووم فصل

79 تفخيم او ترقيق

79 د «را» د حرف احكام:

80 د حرف لام احكام:

82 د همزه وصل احكام:

83 د همزه وصل حرکات:

86..... آتم فصل

86..... د وقف او وصل احكام

86..... د وقف اقسام :

87..... وقف اضطراري :

87..... وقف اختياري :

87..... وقف اختباري :

88..... وقف تام :

88..... وقف كافي :

89..... وقف حسن :

89..... وقف غير جايز :

89..... وقف قبيح :

90..... د وقف كولو طريقه :

90..... ۱- وقف ابدال :

90..... ۲- وقف اسكان :

90..... ۳- وقف روم :

91..... ۴- وقف اشمام :

92..... د وقف نښې :

95..... سکت :

95..... قطع :

96..... د تلاوت خلور طریقې

98..... نهم فصل

98..... عملي مثال

98..... د الحمد لله تجويد

102..... د قرآنکریم په تلاوت کې ځینې خپرې غلطۍ

106..... لسم فصل

106..... د قرآنکریم قراءات

106..... د [سبعة احرف] په معنی کې د علماؤ اقوال :

108..... د قرائت د اختلاف حکمت :

108..... د صحابه کرامو مشهور قاریان :

109..... د علم قرائت اووه مشهور امامان :

111..... د قرآنکریم تعلیم او حفظ :

113..... د قرآنکریم د زدکړې درې لارې :

113..... د قرآنکریم د حفظ د پاره څو قاعدې:

116..... د قرآنکریم د حفظ وخت او زمان :

8.....تحفة الاحسان تجويد القرآن

118: مأخوذه

سریزه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله و الصلاة و السلام علي سيد المرسلين و علي آله و صحبه اجمعين، الحمد لله ، الذي أنزل القرآن علي خاتم الأنبياء ، ليكون رحمةً للعالمين .

امابعد: څوک دې دا فکر نه کوي چې د تجويد علم به يواځې د حافظ او قاري زده وي بلکې د تجويد علم د ضرورت په اندازه په هر مسلمان نر او ښځه فرض دی په هره ورځ کې پنځه لمونځونه او په هر لمانځه کې قرأت ويل فرض دي .

د قرآنکريم تجويد ډير مهم دی، د ابن مسعود رضی الله نه روايت دی چې هغه ويلي: «جودوا القرآن» (لوی په ښه شان قرآن)، او هغه دا چې د هر حرف حق ادا شي او حرف د خپل مخرج څخه ادا شي، او په غوره شان تلفظ شي داسې چې په هغه کې اسراف، ظلم او افراط نه وي.

جناب رسول الله صلى الله عليه وسلم دې مطلب ته داسې اشاره کوي: «من أحب أن يقرأ القرآن غضاً كما أنزل فليقرأه على قراءة ابن أم عبد» يعني ابن مسعود.

ژباړه: څوک چې دا خوښوي چې قرآن داسې ولولې لکه څنگه چې نازل شوی دی پس هغه يې دې د ابن مسعود رضی الله عنه په شان لولي .

الله تعالی ابن مسعود رضی الله عنه ته په تجويد کې اوچت مهارت ورکړی

د قرآنکریم داسې ویل جایز نه دي چې چېرې مد نه وي هلته مد ورکوي او چېرې چې مد وي هلته قصر کوي او یا په مد کې زیاتوالی او کموالی کوي ، یا د وقف پر ځای وصل او د وصل پر ځای وقف کول جواز نلري . همدارنگه د هر توري حق ادا شي (حرف د خپل مخرج څخه ادا شي او د حروفو حرکات تغیر نشي)، د مد او قصر حق ادا شي، د نون ساکن او تنوین حقوق ادا شي او همدارنگه د تجويد نور احکام په نظر کې ونیول شي.

دغه د تجويد کتاب د نړۍ له مهمو معتبرو مراجعو د دقیقو څیړنو وروسته په ساده او روانه لهجه ترتیب شوی په آخر کې د لوی خدای (جل جلاله) له دربار څخه غواړم چې د تجويد دغه کتاب د مسلمانانو لپاره گټور وگرځوي (آمین)

حمدالله "شاکري"

دراسات الاسلامي – الاكاديمية الاسلامية العالمية

لومری فصل

د قرآنکریم فضیلت

قرآنکریم د الله تعالی د جانبه ټول بشریت ته رحمت، هدایت او لارښوونه ده، قرآنکریم د اسلامي شریعت قانون دی، قرآنکریم د ټول طاغوت، باطل، رزائلو او منکراتو پر وړاندې د حقې او رښتنې الهې لارې لارښود کتاب دی، قرآنکریم د جناب رسول الله صلی الله علیه وسلم د رسالت میراث دی، نن زموږ په عصر کې نه وحی شته او نه هم پیغمبر بلکې د الله تعالی او د هغه د مخلوق تر مینځ د ارتباط وسیله یوازې قرآن دی، د قرآن په نزول سره د وحی او رسالت سلسله ختمه شوې ده.

هر چا چې د قرآن لاره تعقیب کړه هغه د الله تعالی رضا حاصله کړه، او هر چا چې قرآن پرېښود هغه د طاغوت لاره اختیاره کړه او گمراه شو. څوک چې د الله تعالی رضا، هدایت، شرعي قانون او نظام، د عذاب څخه نجات او سعادت غواړي هغوی دې په قرآن منگولې و نیسلوي او څوک چې د قرآن څخه پرته بله لاره او بل قانون غواړي د هغه لپاره هدایت او سعادت نشته.

د قرآنکریم د فضیلت څو مثالونه د قرآن په ژبه

۱ - د الله تعالی رښتنی بر حق کلام دی :

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ (البقرة ۲).

ژباړه: دا د الله کتاب دی هیڅ شک پکې نشته د پرهیزگارانو لپاره لارښوونکی دی.

۲ - د ټولو خلکو د پاره هدايت دى:

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ (ابراهيم ۱).

ژباړه: (ای پیغمبره!) دا کتاب مونږ تاته نازل کړی دی چې پرې خلک د هغوی د رب په مرسته له تیارو نه د رڼا په لور را وباسي.

د [الناس] کلمه عامه ده ، د ټولو خلکو لپاره.

۳ - قرآنکریم د پرهیزکارانو لپاره پند او هدايت دى.

وَهْدَىٰ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ (المائدة: ۴۶).

ژباړه: او هدايت او پند دى لپاره د پرهیزکارانو.

[للمتقين] نه مراد رجوع کوونکي او حق ته غاړه اېښودونکي دي .

هَذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهْدَىٰ وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ (آل عمران).

ژباړه: دا قرآن د عامو خلکو لپاره بيان او پرهیزکارانو لپاره هدايت او پند دى.

۴ - د مؤمنانو د پاره شفاء، رحمت او زېرى دى.

وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ (اسراء ۸۲) .

ژباړه: او مونږ تاته هغه قرآن نازلوو چې د مؤمنانو لپاره شفا او رحمت دى.

۵- قرآنکریم د رحمت د نزول سبب دى، الله تعالى فرمايي: وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (اعراف ۲۰۴).

ژباړه: او چې کله قرآن ولوستل شي نو ورته غوږ او چپ شئ ښايي چې پر تاسې رحم وشي.

۶- قرآنکریم د زړه او روح سکون او اطمینان دى:

الله تعالى فرمائي: الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ (رعد: ١٨).

ژباړه: هغه کسان چې ایمان یې راوړی او زړونه یې د الله (جل جلاله) په یاد آرامیږي، خبر شئ چې د الله پاک په یادښت زړونه ډاډمن کیږي.

٧- قرآن د هدایت سیده لاره ده:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائي: وهو حبل الله المتين، وهو الذكر الحكيم، وهو الصراط المستقيم (الترمذي).

او دا (قرآن) د الله تعالی کلکه رسی ده، او دا (قرآن) د حکیم ذات (جل جلاله) ذکر دی او دا (قرآن) د هدایت سېده او مسقیمه لاره ده.

د قرآن د زده کړي او نورو ته د ور زده کولو فضیلت

حضرت عثمان رضی الله عنه روایت کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «خير کم من تعلم القرآن و علمه» (رواه البخاری).

ژباړه: په تاسو کې د ټولو نه بهتر او افضل هغه کس دی کوم چه د قرآن علم حاصل کړي او نورو ته یې هم وښايي .

رسول الله صلی الله علیه وسلم ابوذر رضی الله عنه ته وویل:

«يا أبا ذر! لأن تغدو فتعلم آية من كتاب الله، خير لك من أن تصلي مائة ركعة. ولأن تغدو فتعلم بابا من العلم، عمل به أو لم يعمل، خير من أن تصلي ألف ركعة» (سنن ابن ماجه: ضعيف).

ژباړه: ای ابوذر! کچیرې ته سحر لار شي او یو آیت د قرآن پاک زده کړې نو د سل رکعتو نفلو نه بهتره دی، او کچیرې یو باب د علم زده کړې که

دغه وخت دې عمل پرې کړی وي يا نه نو د زرو رکعتونو نفلو کولو نه بهتر دی .

همدارنگه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: «مَنْ قرأ القرآن وعمل به ألبس والداه تاجاً يوم القيامة ضوءه أحسن من ضوء الشمس في بيوت الدنيا فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عمل بهذا» (رواه أبو داود والحاكم، وقال: صحيح الإسناد).

ژباړه: چا چې قرآن ولوستو او په قرآن يې عمل وکړ نو د قيامت په ورځ به د هغه د والدينو په سر باندې داسې تاج ور په سر شي چې د هغې رڼا به د لمر د رڼا نه کوم چې د دنيا په کورونو کې وي ډيره ښايسته وي ددې وروسته رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: نو تاسې څه گمان کوئ د هغه چا په باره کې چا چه خپله دا عمل کړی وي.

د قرآنکريم د تلاوت فضائل

ابن مسعود رضی الله عنه روايت کړی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «مَنْ قرأ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ الم حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلاَمٌ حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ». (رواه الترمذي والدارمی و سلسله صحيحه).

ژباړه: چا چې د قرآن يو حرف ولوستلو، نو هغه لره يوه نيکي ده او د يوې نيکي لس چنده بدله ده (د وضاحت لپاره فرمايي: زه دا نه وایم (يعني زما مطلب دا نه دی) چه الم يو حرف دی، بلکه الف يو حرف دی لام يو حرف دی او ميم يو حرف دی.

ابى سعيد خدرى رضى الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: « يقول الرب عز وجل من شغله القرآن عن ذكرى وعن مسألتي أعطيته أفضل ما أعطي السائلين وفضل كلام الله على سائر الكلام كفضل الله على خلقه ». (رواه الترمذى والدارمى و البيهقى فى شعب الایمان).

ژباړه: د الله تبارک و تعالی ارشاد دی چه کوم سړی قرآن مجید مشغول وساتلو زما په ذکر سره او زما نه په سوال او دعا کولو سره زه به هغه ته د هغې نه غوره ورکړم کوم چه سوال کوونکو او دعا کوونکو ته یې ورکوم او د نورو خبرو په پرتله د الله تعالی کلام یا خبرې ته داسې عظمت او فضیلت حاصل دی لکه د خپل مخلوق په مقابله کې چه الله تعالی ته فضیلت حاصل دی .

د ماهر قرآن مقام او منزلت:

عن عائشه قالت رسول الله صلى الله عليه وسلم: «الماهر بالقرآن مع السفارة الكرام البررة، والذي يقرأ القرآن ويتتعتع فيه وهو عليه شاق له أجران» (رواه مسلم).

ژباړه: د حضرت عائشه رضى الله عنها نه روایت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایلي: چا چې په قرآن کې مهارت حاصل کړی وي او هغه د یاد نه یا د مخې نه په بهرته طریقي سره او بې تکلیفه روان لولي هغه به د معزز وفا دارو او فرمانبردارو فرښتو سره وي او کوم بنده چه قرآن پاک د ښه نه یادولو یا د نه روانېدو په وجه سره په زحمت او مشقت سره داسې

وايي چه په هغی کې نهېلي نو هغه ته به دوه اجر و نه ورکول کيږي (يو دتلاوت او بل د زحت او مشقت) .

د قرآنکريم شفاعت:

عن ابى امامة قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «اقرأوا القرآن فإنه يأتي يوم القيامة شفيعاً لأصحابه ، اقرؤوا الزهراوين: البقرة وسورة آل عمران. فإنهما تأتيان يوم القيامة كأنهما غمامتان. أو كأنهما غيايتان. أو كأنهما فرقان من طير صواف. تُحاجان عن أصحابهما. اقرؤوا سورة البقرة. فإن أخذها بركة. وتركها حسرة. ولا يستطيعها البطلة». (رواه مسلم).

ژباړه: د حضرت امامه رضی الله عنه نه روایت دی چې هغه وایي: د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه مې اورېدل چې ویل یې: قرآن لوله قرآن د قیامت په ورځ د خپلو لوستونکو شفیع جوړېږي، راځی به خاصتاً (الزهروین) یعنی دا دوه اهم سورتونه (البقره . ال عمران) لوله هغه به د قیامت په ورځ داسې راځي لکه چه د ورځی توبه وي یا سایبان وي یا مرغیو د سیل په شان به وي. دا دواړه سورتونه به د قیامت په ورځ د خپلو لوستونکو څخه دفاع کوي ، او ویې فرمایل چه لوله سوره بقره ځکه چه ددې حاصلول ډېر برکت لري، ترک یې پښېمانتیا ده او اهل بطالت ددی طاقت نه لری.

د اهل بطالت نه مراد ساحران او گوډکر دي يعنې څوک چې سورت البقرة وایي د هغه تلاوت زیات برکت لري او د هغه په لوستونکې باندې سحر او جادو کوم اثر نه کوي.

همدارنگه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایلي: «الصيام والقران يشفعان للمعبود يقول الصيام اى رب انى منعتك الطعام والشهوات بالنهار فشفعنى فيه ويقول القران منعتك النوم بالليل فشفعنى فيه فيشفعان» (رواه البيهقي، احمد و حاکم).

ژباړه: روژه او قران دواړه د بنده شفاعت کوي، روژه به وایي: اى پروردگاره! ما دا بنده د ورځې د خوړلو، څښلو او نفسی خواهش پوره کولو نه منع کړى ؤ – نن زما شفاعت دده په حق کې قبول کړه، او قران به وایي ما دى د شپې له خوب او آرام نه منع کړى ؤ الهى! نن دده په حق کې زما شفاعت قبول کړه، د روژې او قران دواړو شفاعت به ددې بنده په حق کې قبول شي (ددى بنده سره به د مهربانى او مغفرت معامله وشي او دده د پاره به د جنت فيصله وشي او په خاصو رحمتونو سره به وپالل شي).

درى ډلې به بې حسابېه جنت ته داخلېږي:

«رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَأَمَّ بِهِ قَوْمًا وَهُمْ بِهِ رَاضُونَ، وَدَاعٍ يَدْعُو إِلَى الصَّلَاةِ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ، وَرَجُلٌ أَحْسَنَ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ رَبِّهِ، وَفِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَوَالِيهِ» (رواه الطبرانی و الترغيب و التهيب للمندري).

ژباړه: یو هغه سړى چې د الله تعالى لپاره یې قرآن ولوستلو او داسې امامت یې وکړ چې مقتديان ترې راضى وو، دوهم هغه سړى چې صرف د الله تعالى

د رضا لپاره خلک لمانځونو ته بولي، دريم هغه سړی چې د خپل رب (جل جلاله) سره هم ښه معامله ساتي او د خپلو ماتحتو (تر لاس لاندې خلکو) سره هم.

د قرآن تلاوت د غفلت څخه نجات دی:

ابى هريرة رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «من قرء عشر آيات في ليلة لم يكتب من الغافلين» (رواه حاكم، حديث صحيح).

ژباړه: څوک چې لس آيتونه د شپې تلاوت کړي هغه به د غافلينو نه شمارل کېږي.

بلکي د قرآن کریم خاص حق دی، په حديث شريف کې راغلی دی چې: «يا أهل القرآن لا تتوسدوا القرآن و اتلوه حق تلاوته من آناء الليل والنهار، وأفسوه وتغنوه وتدبروا ما فيه لعلکم تفلحون، ولا تعجلوا ثوابه فإن له ثوابا» (رواه البيهقي و مشکاة المصابيح).

ژباړه: ای اهل قرآن! قرآن خپله تکیه او سهارا مه جوړوئ بلکه د ورځې او د شپې په وختونو کې ددې تلاوت کوئ لکه څنګه چه دده حق دی او دا خوروی او دا په دلچسپي سره او په مزه مزه سره لوی او په دې کې تدبر کوئ او هیله ساتئ چه په دې سره به تاسې کامیابي مومئ او ددې د عاجلې معاوضې اخستلو فکر مه کوئ. د الله تعالی د طرف نه ددې عظیم الشان ثواب او معاوضه پخپل وخت باندې ورکونکې ده.

د قرآنکريم په تلاوت کونکو د سکني نزول:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ» (رواه المسلم).

ژباړه: هېڅ ډله په يوه کور کې د الله تعالی له کورونو څخه د قران د تلاوت او درس او تعليم د پاره نه جمع کيږي مگر دا چې په هغوی باندې سکون نازلېږي او له هغوی نه رحمت احاطه کيږي او پرېښتي هغوی احاطه کوي او الله تعالی هغوی د هغه چا په مجلس کې يادوي چې له ده سره دي.

د قرآنکريم د تلاوت آداب

- ۱ - له بې اودسۍ او جنابت څخه د بدن پاکوالی.
- ۲ - مستحب ده چې د تلاوت په وخت کې سپری د قبلې په لوري ناست وي.
- ۳ - د تلاوت په شروع کې د «اعوذ بالله من الشيطان الرجيم» ويل واجب دي لقله تعالی:

[فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ] (النحل: ۹۸).

ژباړه: او کله چې د قرآن په ويلو پيل وکړې، نو د الله په نوم له رتل شوی شيطان نه پناه وغواړه.

- ۴ - هر سورت په «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» پيل کول په خاص توگه د فاتحې سوره په شروع کې.

۵ - قرآن په ترتيل سره لوستل [ورتل القرآن ترتيلا] د ترتيل په باره کې شا عبدالعزیز رحمه الله په خپل تفسير کې ليکلي دي چه ترتيل په لغت کې

صفا او واضح لوستلو ته وايې او په شريعت کې د څو څيزونو لحاظ ساتلو سره تلاوت کولو ته وايې چه هغه څيزونه په لاندې ډول دي:

الف - د حروفو صحيح ادا کول يعنی د خپل مخرج څخه چه د ضاد پر ځای دال يا ظا تلفظ نشي.

ب - د وقف پر ځای په ښه شان سره دريدل چه وصل او قطع يعنی يو ځای کول او جلا کول د کلام بې ځايه نشي.

ج - حرکتونه سره کېدوې نشي زور، زير او پيښې په ښه شان ښکاره ادا شي.

د - آواز لږ او چټول چې د قرآن الفاظ له ژبې اوزي او غوړونه يې واوري.

ه - قرآن په ښه آواز دردونکې غږ تلاوت کول چې په زړه اثر وکړي دردناک

آواز په زړه ژر اثر کوي.

و - شد او مد ښه ښکاره کول چې ددی په ښکاره کولو سره د قرآن لوی

شان ښکاره کيږي او له اثر سره مدد کوي.

ز - د رحمت او عذاب د آيتونو حق ادا کول.

۶ - د تلاوت پر مهال حاضرينو ته واجب دی چې چوپ وي (خبرې به نه

کوي) او قرآن ته به غوړ وي ، لقوله تعالى: [وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا

لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ] (اعراف ۲۰۴). ژباړه: او چې کله قرآن ولوستل

شي نو ورته غوړ او چپ شئ ښايې چې پر تاسې رحم وشي.

۷ - قاري او اوريدونکی ته په کار ده چې په خشوع او ادب سره خپل زړه او

حواس د قرآن تلاوت ته متوجه کړي چې دا د سکوت له غوښتنې څخه ده

لکه په مخکې آيت کې. مکرر د قرائت پر مهال فرياد، چېغی او شور ما شور

جوړل د کافرانو او مشرکانو صفت دی ځکه کله به چې قرآن لوستل کیده نو مشرکانو به یوله بله سره خبرې چيغې او شورماشور جوړولو چې قرآنکریم ورته داسې اشاره کړي ده .

[وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ] (فصلت: ۲۶) .
ژباړه: او کافرانو ویل دغه قرآن ته غوړ مه نیسئ او هغه (مهال) بیهوده خبرې کوئ .

۸ - قاري باید تر خپله وسه قرآنکریم په ښه صوت سره تلاوت کړي ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: «لیس منا من لم يتغن بالقرآن» (البخاري).

ژباړه: هغه له مونږ څخه نه دی چه قرآن په ښه آواز نه لولی. په پورته حدیث شریف کې «یتغن بالقرآن» څخه مطلب دا دی چې د قرآنکریم لوستونکی به قرآن په ښه صوت او حد اقل دومره جهر او زوره سره وایي چې خپله یې واورې، قرآن به په تجوید او خشوع سره وایي او په هغه کې به تدبر کوي تر څو په زړه باندې اثر وکړي. او دعلم حدیث شارحین وایي چې د «لیس منا» څخه مطلب دا نه دی چې څوک په ښه صوت او تدبر او خشوع سره قرآن نه وایي نو هغه د امت اهل دین څخه نه دی، بلکې د هغه مطلب دا دی چې زمونږ په سنتو برابر نه دی یعنې داسې کول د سنتو خلاف دی، څوک چې قرآن په تجوید، تدبر او ښه صوت سره نه وایي نو داسې کول گناه ده.

۹ - قاري بايد خپل صوت د سندرو ويونکو، فاسقانو يا يهودو او نصاراؤ د ديني آوازونو سره تشبېح نه کړي او د ښه صوت په کوښښ کې د بې ځايه تکلف نه ځان وساتي.

۱۰ - قاري او اوريدونکی به د قرآن په آيتونو کې تدبر او فکر کوي او د هغه د معنی او مقاصدو په پيدا کولو کې به فکرکوي. [أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ] (النساء: ۸۲) ژباړه: ايا په قرآن کې تدبر او فکر نه کوي .

۱۱ - د قرائت په وخت کې په خشوع کې مبالغه کول او قصداً د ژړا کولو کوښښ مستحب دی تر څو د الله تعالی عظمت او لويې په ياد راوړل شي چې قرآن د هغه کلام دی.

۱۲ - د قرآنکریم د اوامرو اطاعت کول او د هغه له مخالفت څخه ځان ساتل ځکه قرآن به د قيامت پر ورځ هغه چا ته حجت ، نور او شفاعت وي چې عمل يې ورباندې کړی وي.

مگر هغه څوک چې قرآن تلاوت کوي خو په قرآن عمل نه کوي او اوامرو څخه يې سرغړونه کوي نو قرآن به د قيامت په ورځ پر داسې کس لعنت وايي.

۱۳ - يو مسلمان ته پکار ده چې حد اقل په څلويښتو ورځو کې يو ځل قرآن ختم کړي او سنت ده چې هره ورځ يو جزء تلاوت کړي يا حد اقل د ورځې لس آيته تلاوت کړي ترڅو د غافلانو په ډله کې حساب نه شي.

۱۴- مستحب ده چې قاري د قرآن په ختم کې دعا وکړي نور هم حاضر کړي چې په دعا کې گډون وکړي ځکه چې دا د دعا د استجابت او د الله تعالی د رحمت د نزول وخت دی.

۱۵- باید د قرآن تلاوت خاص د الله تعالی د رضا لپاره وي ځکه چې د قرآن تلاوت له لویو عباداتو څخه دی نو عبادت د غیر الله لپاره نه وي.

۱۶- د قرآن کریم په تلاوت باندې اجرت اخیستل حرام دي، مگر په تعلیم باندې اجرت د متاخرینو په نزد جایز دي.

و بعض مشائخنا رحمهم الله تعالی استحسنوا الاستئجار علی تعلیم القرآن لظهور التوالی فی الامور الدنیة فهذا ما افقی به المتأخرین مخالفین ما ذهب الیه امام وصاحباه بالضرورة فی عدم جواز الاستئجار علی تلاوة (ردالمختار کتاب الاجارة ۶، ۵۵، ۵۶).

وقال فی "الهدایة": الأصل أن کل طاعة یختص بها المسلم، لا یجوز الاستئجار علیها عندنا لقوله -علیه السلام-: (اقرأوا القرآن ولا تأكلوا به).

۱۷- د تلاوت د سجده په اوریدو سره د تلاوت سجده کول.

دوهم فصل

د تجويد د علم تعريف او اهميت

۱- د تجويد تعريف :

تجويد په لغت کې تحسين (بڼه او بڼايسته کولو) ته وايي په اصطلاح کې عبارت دی له اداء کولو د هر توري (حرف) پخپل مخرج (خای د اداء) کې، د آدبو او صفاتو له مراعاتولو سره .

۲- د تجويد د علم موضوع يا هدف :

د قرآن لوستل په صحي توګه لکه څنګه به چې رسول الله صلی الله عليه وسلم اصحابو کرامو رضی الله عنهم ته قرآن کریم لوستلو، یعنی د قرائت د احکامو حفاظت کول لکه: ادغام ، اظهار ، اقلاب ، اخفاء ، مد ، غنه په خپل خای کې عملي شي او حروف له خپل مخرج څخه ادا شي یعنی د تجويد د ټولو احکامو په نظر کې نیولو سره د قرآن کریم واضح لوستل دي .

۳- د تجويد د زده کړې حکم :

د تجويد د علم زده کړه پر مسلمانانو باندې فرض کفايي ده ، یعنی که ځينې کسان يې حاصل کړي د نورو غاړه ورباندې خلاصیږي او که ټول يې ترک ټول به ګناهکار وي .

مګر په تجويد باندې عمل کول يا د تجويد تطبيق په قرائت کې پر هر مسلمان نارینه او ښځينه فرض عين دی .

يرى أكثر علماء التجويد أن تعلم التجويد فرض كفاية على المسلمين ، إذا قام به البعض سقط الإثم عن الباقيين، وإن لم يقم به أحد أثموا جميعا. أما العمل به، أي تطبيق أحكام التجويد أثناء القراءة، ففرض عين على كل مكلف (برنامج الأحكام التجويد- براوية حفص عن عاصم) .

٤- د تجويد اهميت :

د قرآن كريم لوستل په داسې ډول چې له غلطيو مخنيوى وشي يعنې د تجويد د احكامو مراعاتول، كه د تجويد احكام مراعات نشي نو لحن (غلطي) مينځ ته راځي.

د قرائت د شروع مسائل

استغاذه او بسمله (اغوذ بالله او بسم الله):

اول- استغاذه :

تعريف : استغاذه د شيطان له شر او وسواسو څخه پر الله تعالى پنا غوښتلو ته وايي چې متن يې داسې دى [أعوذ بالله من الشيطان الرجيم] او يا [أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم] .

د استغاذه احكام :

١- د قرائت د شروع په وخت كې د استغاذه ويل واجب دي ، لقوله

سبحانه وتعالى : لقوله تعالى: [فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْ

الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ] (النحل:٩٨).

ژباړه: او كله چې د قرآن په ويلو پيل وكړې، نو د الله په نوم له رتل شوى

شيطان نه پناه وغواړه.

۲- د لمانځه په مینځ کې مطلقاً خفیه (په پټه) ویل کېږي هغه که جهري ، یا خفیه ، فرض او یا نفل لمونځ وي .

۳- د لمانځه څخه بهر په خفیه قرائت کې خفیه لوستل کېږي .

۴- په جهري قرائت کې کچېرې قاري تنها وو اختیار لري که خفیه یې وایي او یا په جهري توګه مګر که قرائت په مجلس کې کېده په جهري به لوستل کېږي .

۵- کچېرې قرائت قصداً قطع شي لکه : خبرې کول ، خوراک کولو او نور ، نو په دې صورت کې د استغاده اعاده او لوستل ضرور دي .

۶- کچېرې قرائت د ضرورت پر بنا قطع شي لکه : توخی ، پرنجی او نور ، نو په دې صورت کې د استغاده اعاده کول لازم نه دي .

۷- د درس په پیل کې د استغاده په جهري لوستل .

دوهم - بسمله :

تعریف : بسمله په لغت کې په ژبه سره د الله تعالی نوم اخیستل او په اصطلاح کې (بسم الله الرحيم الرحيم) ویلو ته وایي .

د بسمله احکام :

۱- د سورتونو په پیل کې د بسم الله ویل سنت دي پرته له سورت توبه څخه .

۲- کچېرې قرائت د سورت له کومې برخې پیل شي هغه که سوره توبه یا نور سورتونه وي د بسم الله ویل مستحب دي .

د استغاذه او بسمله د فصل (قطع) او وصل (پیوسته) صورتونه:

کله چې د اغوذ بالله او بسم الله په ویلو کوم سورت پیل کیږي پرته له سوره توبه څخه او د سورت له کومې حصې څخه پیل کیږي نو د استغاذه ، بسمله او سورت د قطع او وصل څلور جایز صورتونه دي :

۱- فصل یا قطع کل : په دې معنی چې د اغوذ بالله او بسم الله ویلو په آخر کې پر دواړو وقف وشي او بیا سورت پیل شي .

۲- وصل کل : په دې معنی چې اغوذ بالله له بسم الله او بسم الله ویل له سورت سره وصل شي .

۳- فصل اول وصل ثاني : په دې معنی چې د اغوذ بالله ویلو په آخر کې وقف وشي او بسم الله د سورت له برخې سره وصل شي .

۴- وصل اول فصل ثاني : په دې معنی چې اغوذ بالله د بسم الله سره وصل شي او د بسم الله په آخر کې وقف وشي او بیا سورت پیل شي .

د بسمله او سورة ترمینځ د فصل او وصل صورتونه :

۱- فصل یا قطع کل : په دې معنی چې د مخکې سورت په آخر باندې وقف وشي او بیا په بسم الله وقف او بیا بل سورت پیل شي .

۲- وصل کل : په دې معنی چې آخر د سورت له بسم الله او بسم الله له وروسته سورت سره وصل شي .

۳- فصل اول وصل ثاني : په دې معنی چې په آخر د سورت وقف وشي او بسم الله د راتلونکي سورت سره وصل شي .

۴- وصل اول فصل ثاني : په دې معنی چې آخر د سورت له بسم الله سره وصل شي او بسم الله په آخر باندي وقف وشي .
د استغازه او بسمله د قطع او وصل خلاصه

التعوذ - البسملة	سورت	حکم
قطع	قطع	جایز
قطع	وصل	جایز
وصل	وصل	جایز
وصل	قطع	جایز

په قرائت کې لحن (غلطي)

په قرائت کې لحن (غلطي) په دوه ډوله ده : لحن جلي او لحن خفي .

۱- جلي لحن :

داسې ښکاره غلطي ده چې د کلمې په معنی کې بدلون رامینځ ته شي لکه په لاندې حالاتو کې:

(الف) : د یوه حرف بدليدل پر بل حرف باندي مثلاً د "ثاء" حرف په "سين" سره تلفظ يا د "ذال" حرف په "زاء" سره تلفظ کول، داسې چې حرف له خپل مخرج څخه ادا نشي دا یوه ښکاره غلطي ده .

(ب) : د کلمې د حروفو یو حرف کمول لکه "هُمُ الْخَاسِرُونَ" داسې لوستل "هُمُ الْخَاسِرُنْ" د "و" حرف څرگند نه کړي .

ج) : په حرکتو کې بدلون (زور ، زیر ، پینښ) مثلاً د "يُوصَلْ" په کلمه کې "يُوصَلْ" د لام حرف د زور پر ځای پینښ تلفظ شي .

د) : یوه کلمه داسې تلفظ شي چې د هغه د حروفو په تعداد کې زیاتوالی راشي ، د مثال په ډول "الحمد لله" د "دال" حرف د پینښ او د "ها" حرف زېر داسې اوچت تلفظ شي چې د "واو" یا "ياء" آواز ترې پیدا شي لکه: په «الحمد» کې د "دال" حرف پینښ دومره کش کړ شي چې «واو» تلفظ شي لکه : الحمدو.

د جلي لحن مرتکب کیدل حرام دي او په ځېنو ځایونو کې د هغه له کبله معنا بدلیږي او لمونځ فاسدیږي .

خفي لحن :

خفی لحن (پټه غلطي) د هغو قواعدو پرېښودل چې د تورو د بنایست سره اړه لري .

مثلاً هر کله چې د "را" حرف زور یا پینښ ولري "را" ډکه لوستل کیږي او که څوک هغه باریکه ولولي پټه غلطي بلل کیږي، یا دا چې په کوم ځای کې اخفاء یا اظهار ونه شي ، او یا دا چې په یوه کلمه کې ادغام کیږي ادغام ونه شي بلکې د ادغام پر ځای اظهار تر سره شي ، چې په پورته صورتونو کې خفي لحن مینځه راځي او داسې کول مکروه دي ځان ساتل ورڅخه پکار دي .

د عربې ژبې توري

د عربې ژبې ۲۸ توري دي چې په لاندې ډول دي :

ا (الف)، ب (با)، ت (تا)، ث (ثا)، ج (جيم)، ح (حا)، خ (خا)، د (دال)، ذ
ذال، ر (را)، ز (زا)، س (سين)، ش (شين)، ص (صاد)، ض (ضاد)، ط
طا، ظ (ظا)، ع (عين)، غ (غين)، ف (فا)، ق (قاف)، ك (كاف)، ل (لام)،
م (ميم)، ن (نون)، ه (ها)، و (واو)، ی (يا).

د عربي ژبې توري په دوه ډوله ويشل شوي دي شمسي او قمري :

شمسي توري :

شمسي توري هغه تورو ته وايي چې كله په هغه باندي (ال) علاوه شي نو
لام نه تلفظ كيږي بلکي شمسي توري مشدد گرځي لکه: الشجرة ، السماء ،
السبت.

شمسي توري څلوارلس دي لکه : (ت - ث - د - ذ - ر - ز - س - ش - ص -
ض - ط - ظ - ل - ن).

قمري توري :

قمري توري هغه توري ته وايي چې كله په هغه باندي (ال) علاوه شي نو لام
تلفظ كيږي.

قمري توري هم څلوارلس دي لکه : (همزه - ب - ج - ح - خ - ع - غ - ف -
ق - ک - م - و - ه - ی).

د الف او همزي ترمينځ فرق :

د الف توري هميشه ساکن (بې حرکت) وي او همزه د سکون څخه علاوه
حرکت هم قبلوي .

د همزي ډولونه :

همزه دوه قسمه ده : همزه وصل (ا) او همزه قطع (أ) .

همزه وصل : هغه همزه ده چې کله د کلمې په پيل کې راشي تلفظ کېږي مگر کله چې د کلمې په مينځ کې راشي نه تلفظ کېږي .

د کلمې په پيل کې لکه : العَمَّ ، المدرِسة

د کلمې په مينځ کې لکه : ما اسْمُکَ

همزه قطع : هغه همزه ده چې په هر حالت کې تلفظ کېږي .

حركات

په عربي ژبه کې درې قسمه حركات دي لکه : فتحه (زَبر -) ، کسره (زیر -) ، ضمه (پيښ -) .

سکون :

سکون : سکون عبارت د يوې وړې داپرې څخه دی چې د توري د پاسه ليکل شوی وي چې د عدم حرکت (حرکت نه لرلو) معنی لري . لکه : حَسَنُ

تنوين :

تنوين عبارت دی له دوه زبرونو ، دوه زبرونو او دوه پيښونو څخه (ـَ ، ـِ ، ـُ) چې د حرف د پاسه يا لاندې ليکل شوي وي او تنوين په اصل کې زيات شوي ساکن نون دی چې علماؤ د دغه نون زائده پر ځای تنوين ټاکلی دی تر څو د اصلي نون سره يې فرق وشي او تنوين يوازې په اسم کې راځي ، لکه : جديداً ، محمدٌ .

شد :

الشدّة په لغت کې شدت او سختی ته وایي او په اصطلاح کې کله چې دوه
تورې یو په بل کې مدغم یا داخل شي مشدد (شد لرونکی) لوستل کېږي
یعني شد د حروفو د تکرار نېنه ده لکه : مدّ = مدَدّ = مدّ

دریم فصل

د حروفو مخرجونه (مخارج)

مخارج د مخرج جمع ده او مخرج د وتلو ځای ته وايي .
د تجويد د علم په اصطلاح کې مخرج هغه ځای دی کوم چې توری يا حرف ورڅخه ادا کېږي .
مخرجونه عموماً په دوه ډوله دي .

● اجمالی مخرجونه

● تفصیلي مخرجونه

اجمالي مخرجونه پنځه دي:

الحلق (ستونی) .

اللسان (ژبه) .

الشفطان (شونډې) .

الغیشوم (د پزې آخري برخه) .

الجوف (د خوږې خالیگاه) .

تفصیلي مخرجونه :

د تفصیلي مخرجونو په شمیر کې د علماء کرامو تر مینځ اختلاف دی .
لومړی قول : د جمهورو قراء کرامو په نزد د تفصیلي مخرجونو شمیر
اوولس (۱۷) دی .

دوهم قول : د سیبویوه او الشاطبي په نزد د تفصیلي مخرجونو شمیر (۱۶)
(دی ځکه چې د هغوی په نزد «جوف» مخرج نه دی .

دریم قول : د فراء په نزد د تفصیلی مخرجونو شمیر (۱۴) دی ځکه د هغه په نزد (جوف) مخرج نه دی او همدارنگه د «لام، راء ، نون) مخرج یو بولي. راجح او جمهور قول دا دی چې د حروفو د مخرجونو شمیر اولس (۱۷) دی چې ان شاء الله په تفصیل سره به بیان شي .

مخکې لدې چې د حروفو مخرجونه وپېژنو لمړی باید د یوه حرف د مخرج د ادا کولو طریقه زده کړو هغه داسې ده کله چې د یوه حرف مخرج معلومو لومړی همغه حرف ساکنوو(زور ، زبر او پینښ یې لرې کوو) او یوه زور لرونکې همزه ورباندې داخلوو هر چېرې چې آواز ختم شي همغه د حرف مخرج دی .

مثلاً که زور لرونکې همزه (أ) پرساکنه ب (ب) داخله کړو نو (أب) ترې جوړیږي ، او کله یې چې تلفظ کړو نو معلومیږي چې د (ب) مخرج د دواړو شونډو ترمېنځ دی کله چې سره ولکیري .

پخوا لدې چې د حروفو مخرجونه بیان کړو لومړی باید د ژبې برخې او د غابسونو نومونه او تفصیل بیان کړو ځکه څو پورې چې د ژبې برخې او غابسونه ونه پېژندل شي تر هغه پورې د مخارجو پېژندل گران دي .

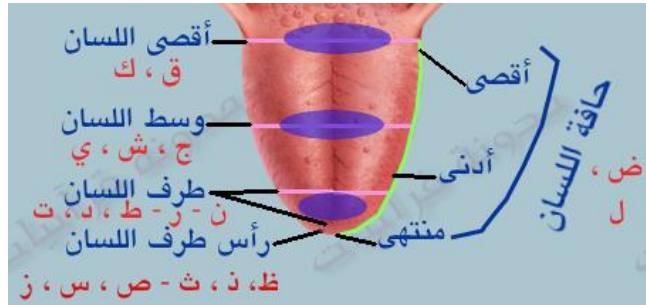
أقسام اللسان (د ژبې برخې او اقسام)

أقصى اللسان (د ژبې آخري برخه).

وسط اللسان (د ژبې منځنۍ برخه).

حافة اللسان (د ژبې اړخ).

طرف اللسان (د ژبې بیرونی برخه)
 رأس اللسان (ژبې سر یا څوکه) .

الأسنان (غابوننه)

د بالغ انسان د غابونو شمیر زیاتره (۳۲) وي چې (۱۶) یې په پاسنی او (۱۶) په لاندینی زامه کې موقعیت لري. غابوننه عموماً پر څلورو برخو ویشل شوي دي (ثنايا ، رباعيات ، انياب ، اضراس).

۱- ثنايا غابوننه : مخامخ څلور غابوننه دي چې پورته یې ثنايا علیا او کښته ته یې ثنايا سفلی بلل کیږي او ټول څلور کیږي چې دوه یې پورته اودوه یې ښکته موقعیت لري.

۲- رباعي (یا رباعیات) غابوننه: د ثنايا غابونو تر څنګ چې یو ښي اړخ ته او بل هم کین اړخ ته واقع وي دوه په پاسنی ژامه او دوه په لاندینی ژامه کې موقعیت لري چې ټول څلور کیږي .

۳- انياب غابوننه : د رباعي غابونو ښي او کین اړخ ته دوه پورته او دوه کښته غابوننه دي چې ټول څلور کیږي (ناب په عربي کې نیش یا میخ شکله ته وايي یعنې ډیر تیز یا تیره غابوننه دي).

۴- اضراس غائبونه: اضراس شل غائبونه دي چې لس يي په پورته ژامه کې او لس يي په بنکته ژامه کې موقعيت لري چې پر دريو برخو ويشل شوي دي:

الف) ضواحک: ضواحک څلور غائبونه دي چې د انيابو په څنگ کې موقعيت لري (دوه يي پورته اودوه يي بنکته دي).

ب) طواحن: طواحن د ضواحکو په څنگ کې دولس (۱۲) غائبونه دي چې شپږ يي پورته او شپږ يي بنکته موقعيت لري چې دا غائبونه د ژرندې د غائبونو په نامه هم ياديري.

ج) نواجذ: نواجذ څلور آخري غائبونه دي چې د طواحنو په څنگ کې موقعيت لري دوه يي پورته اودوه يي بنکته دي.

الأسنان

- الثنايا 4
- الرباعيات 4
- الأنياب 4
- الضواحک 4
- الطواحن 12
- النواجذ 4

اوس به د الله تعالى په توفيق سره د حروفو مخرجونه په تفصيل سره بيان كړو.

اول: الحلق (ستونی)

په حلق کې درى مخرجونه دي (اول د حلق، وسط يا مابين د حلق، آخر د حلق).

له ستوني يا حلق څخه شپږ حروف په لاندې ډول ادا كيږي:

د حلق له شروع يا اولي برخي څخه يعنې د خوږې له طرفه "غ" او "خ" ادا كيږي لكه: (أَغ) (أَخ).

د حلق له منځنۍ برخې څخه "ع" او "ح" ادا كيږي لكه: (أَع) (أَح).

د حلق له آخري برخې څخه يعنې د سينې له طرفه "همزه" او "ها" ادا كيږي لكه (أَهُ) (أَهُ).

پدې هكله يو شاعر داسې وايي:

حرف حلقى شش بود ای باوفا همزه ها وعین حا وغین وخوا

دوهم: اللسان (ژبه)

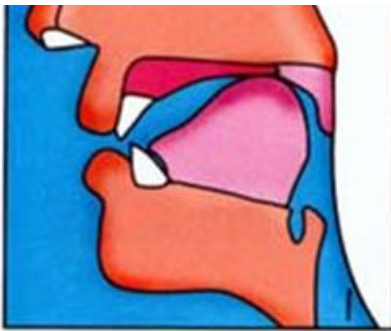
په ژبه کې لس مخرجونه دي چې ۱۸ حروف ورڅخه ادا كيږي.

۱- د "ق" مخرج:

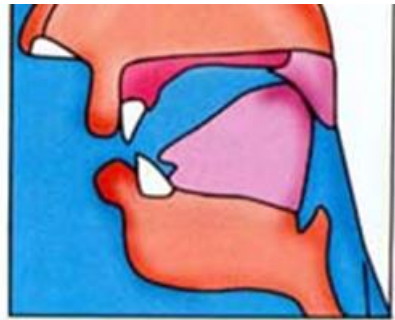
كله چې د ژبې پای يا آخره برخه له نرم تالو سره ولکيږي د "ق" توری ادا كيږي .

۲- د "ک" مخرج:

د "ک" مخرج هم د "ق" په څېر د ژبې پای له تالو سره لکېدو سره تلفظ کېږي مگر دومره توپیر دی چې د قاف له مخرج څخه لږ بیرون د خوږې طرف ته او د هغه د تلفظ پر مهال کوچنۍ ژبه آزاده وي او د ژبې په پای پورې نه سرېښیږي .

(ک)

(ق)

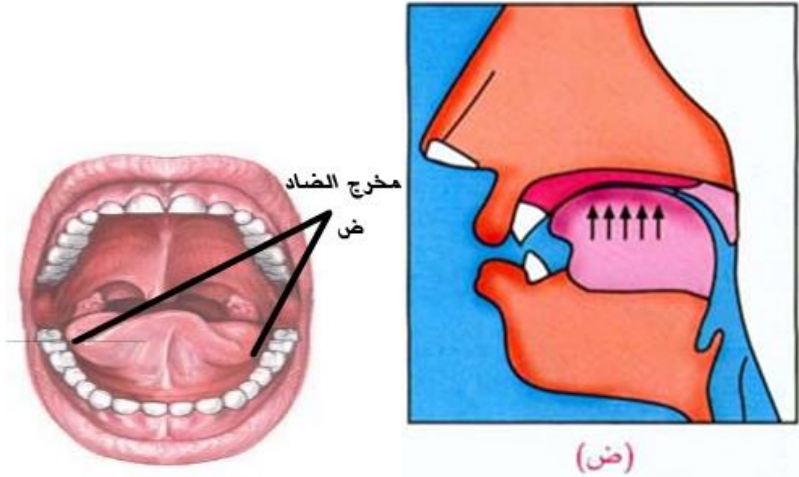
۳- د "ض" مخرج:

کله چې د ژبې یو اړخ له ښي یا چپ طرف پاس اضراس غاښونو له داخلي دیوال یا څنګ سره ولګول شي د "ض" توری تلفظ کېږي، البته له چپي خوا څخه یې ادا کول آسانه دي . مګر له ښي خوا څخه یې ادا کول زیات دي .

إحدى حافتي اللسان مع ما يحاذيها من الأضراس العليا: ومنه يخرج أدق حروف العربية نطقا وهو حرف الضاد (ض). وخروج الضاد من حافة

اللسان اليسرى أسهل وأكثر استعمالاً من الحافة اليمنى (برنامج الاحكام التجويد).

خو پام بايد وشي چې ض د "ظ" او "ذ" په څير ادا نه شي .

۴- د "ل" مخرج :

کله چې د ژبې بیروني برخه یا «طرف اللسان» د پاس ثنا یا غاښونو له تالو سره ولگول شي د "ل" توری ادا کیږي .

او ځینې علماء کرام وايي : کله چې د ژبې بیرونی طرف یا د ژبې اړخ د پاسنیو ثنا یا ، انیاب ، رباعي او ضواحک له تالو سره ولگول شي د "ل" توری ادا کیږي .

۵- د "ن" مخرج :

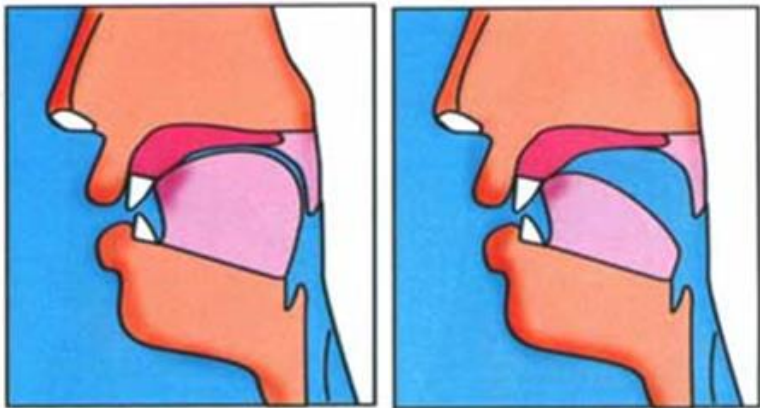
کله چې د لام د مخرج نه لږ کښته د ژبې بیرونی برخه (چې په عربی کی ورته طرف لسان او په فارسي کې ورته نوک زبان وايي) د پاس تالو سره د ثنا یا ، رباعیاتو غاښونو مخامخ ولگول شي د "ن" توری ادا کیږي .

۶- د "ر" مخرج :

کله چې د ژبې نوک یا طرف لسان او دهغه د شاه څه برخه د پاس غاښونو (ثنايا ، رباعياتو) د تالو سره ولگول شي د "ر" توری ادا کيږي .

۷- د "د،ت،ط" مخرج :

کله چې د ژبې نوک د پورته ثناياوو له بيخ سره ولگيږي د "د" ، "ت" او "ط" توري ادا کيږي ، خو دومره توپير شته چې د "ط" حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کيږي او د "دال" او "تا" حروف تش يا باريک ادا کيږي .

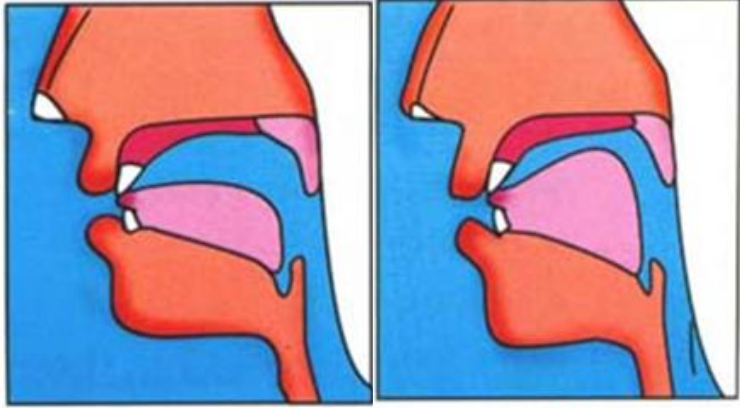

(ط)

(ت، د)

۸- د "ذ،ث،ظ" مخرج :

کله چې د ژبې نوک د پورته ثناياوو له څوکې (سر) سره ولگيږي د (ذ،ث ، ظ) حروف ادا کيږي خو دومره توپير شته چې د "ظ" حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کيږي او د "ذال" او "ثا" حروف تش يا باريک ادا کيږي .

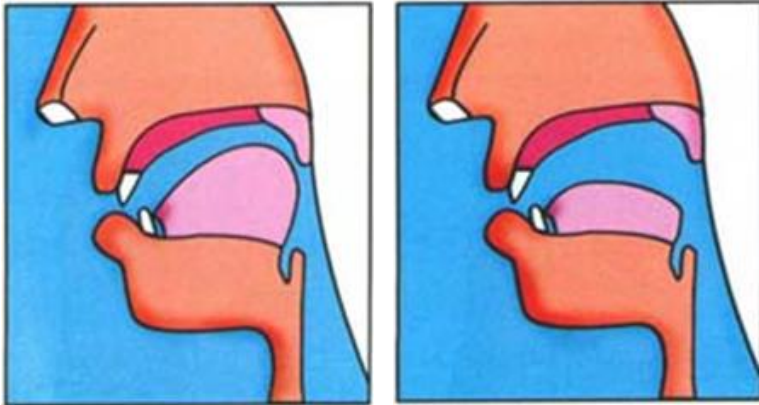

(ث ذ)

(ظ)

۹- د"س، ز، ص" مخرج :

کله چې د ژبې څوکه د لاندنيو ثناياوو د داخل طرف سره ولگول شي نو د "ز، س، ص" توري ادا کيږي خو دومره توپير شته چې د "ص" حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کيږي او د "ز" او "س" حروف تش يا باريک ادا کيږي .

(ص)

(ز س)

۱۰- د"ج، ش، ي" مخرج :

کله چې د ژبې منځنۍ برخه د د پاس تالو سره ولگيږي نو د "ج ، ش، ي" توري تلفظ کيږي .

او دلته د «ي» د حرف څخه غیر مدي «ي» مطلب ده .

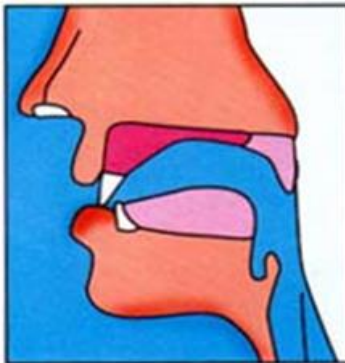
دریم: شونډې

په شونډو کښې دوه مخرجونه دي: د "ف" مخرج او د "ب، م، و" مخرج چې څلور توري په لاندې ډول ورڅخه ادا کيږي :

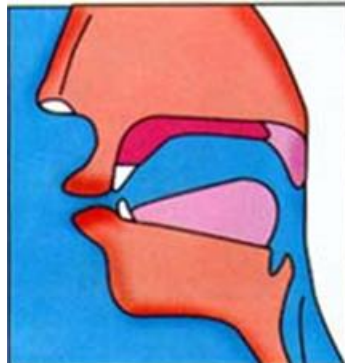
۱- کله چې پاسنۍ او لاندینۍ شونډې سره ولگيږي د "ب" او "م" توري ادا کيږي خو دومره توپیر شته چې "ب" د شونډو له لاندې (داخل) طرف څخه او "م" د شونډو له وچ(بیرون) طرف څخه ادا کيږي او د "م" په ادا کولو کې د خیشوم مخرج هم برخه اخلي .

او کله چې دواړه شونډې د گل د غوټې په څېر راغونډې شي او سره ونه لگول شي بې مده "و" ادا کيږي .

۳- کله چې د لاندینۍ شونډې کیدېه د پورته ثنایا غاښونو له څوکو سره ولگول شي د "ف" توری ادا کيږي .

(ف)

(و)

څلورم: خيشوم (دپوزې آخره برخه)

له خيشوم څخه غنه ادا كيږي (غنه هغه آوازته وايي چې د غرڅه له آواز سره مشابه وي يعنې کله چې غرڅه خپل بچي ته آواز کوي نو آوازي له غني سره مشابه وي) ، کله چې نون اوميم مشدد واقع شي او يا غنه لرونکی ادغام مينځته راشي ، غنه ادا كيږي.

پنځم : جوف (د خوږې داخلي خاليگاه)

له دغه ځای څخه درې مد لرونکي توري ادا كيږي .

۱- "و" کله چې ساکن وي او له هغه څخه مخکې حرف پيښ ولري لکه "المغضوب"

۲- "ی" کله چې ساکنه وي او مخکې حرف يې زير ولري لکه "نستعين"

۳- "الف" کله چې ساکن وي او له هغې مخکې حرف زور ولري لکه "قَالَ" .
چې ښه مثال يې (نُوحِيْمًا) دی.

د مخارجو د لنډيز جدول

شميره	عام مخرج	د مخارجو شمير	خاص مخرج	الحروف توري	مسلسل نمبر
۱	الحلق (ستوني)	۱	اقص الحلق (د ستوني آخري برخه)	ء ، ها	۱
		۲	وسط حلق (د ستوني مينځني برخه)	ع ، ح	۲
		۳	أدنى الحلق (د ستوني لومړی برخه)	غ ، خ	۳
۲	اللسان (ژبه)	۱	اقصى اللسان (کله چې د ژبې پای د نرم تالو سره ولگول شي).	ق	۴
		۲	د «ق» د مخرج سره نږدې لږ د خوږي بيرون طرف ته .	ک	۵
		۳	وسط اللسان (کله چې د ژبې مينځنی حصه د مقابل تالو سره ولگول شي).	ج ، ش ، ی	۶
		۴	حافة اللسان (کله چې د ژبې	ض	۷

		يوارخ له بني يا چپ طرف پاس اضراس غابونود داخلي ديوال سره ولگول شي).		
۸	ل	طرف اللسان (کله چې د ژبې ل خوکه د پاس د ثنایا غابونود تالو سره ولگول شي).	۵	
۹	ن	طرف اللسان (کله چې د ژبې خوکه د پاس ثنایا ، رباعیاتو د تالوسره ولگول).	۶	
۱۰	ر	طرف اللسان (کله چې د ژبې خوکه د پاس تالوسره د رباعیاتو او ثنایاوو غابونو مینځ کښی ولگول شي).	۷	
۱۱	د، ت، ط	طرف اللسان (کله چې د ژبې نوک د پورته ثنایاوو له بیخ سره ولگيږي).	۸	
۱۲	ث، ذ ، ظ	طرف اللسان (کله چې د ژبې نوک د پورته ثنایاوو له	۹	

		ڄوڪي (سر) سره ولگيڙي).			
۱۳	س، ص، ز	رأس اللسان (کله ڇي د ڙڀي ڄوڪه د لاندنيو ٿناياوود داخلي طرف سره ولگيڙي).	۱۰		
۱۴	ب، م، و	مايين الشفتين (کله ڇي پاسني او لاندني شونڊي سره ولگيڙي).	۱	الشفتان	۳
۱۵	ف	کله ڇي لاندني شونڊه د پاس غابونو سره ولگول شي.	۲		
۱۶	ا، و، ي	الجوف (د خولي خاليگاه ڄڻه راوڄي)	۱	الجوف	۴
۱۷	غنه	الخيثوم (د پوزي له پيڄ ڄڻه راوڄي)		الانف (پڙه)	

څلورم فصل

د حروفو صفات

صفات د صفت جمع ده او صفت د حرف د ادا په وخت کې داسې کیفیت دی چې له بل حرف سره یې فرق وشي د حروفو د صفاتو یوه ګټه همدا ده چې د یو شان مخرج یا قریب المخرج حروفو فرق وشي .

د صفاتو په شمیر کې د علماؤ اختلاف دی چې ځینې علماء شمیر اوولس (۱۷) او د ځینې په نزد څلویښت او څلور څلویښت دي . دلته هغه قول چې شمیر یې اوولس دی تر مطالعې لاندې نیول شوی دي .

صفات په دؤ برخو ویشل شوي دي متضاد او غیر متضاد .

متضاد صفات : متضاد هغه صفات دي چې د هغه لپاره ضد وي او دا پنځه صفات دي چې له ضد سره یې لس صفات کیږي .

غیر متضاد صفات : غیر متضاد هغه صفات دي چې د هغه لپاره ضد نه وي او دا اووه صفات دي .

متضاد صفات : متضاد صفات پنځه دي چې له ضد سره یې لس کیږي لکه په لاندې جدول کې :

استفحال	ضد	استعلاء
رخوت	ضد	شدت
همس (مهموسه)	ضد	جهر
انفتاح	ضد	اطباق
اصمات	ضد	اذلاق

۱- استعلاء: په لغت کې لوروالي ته وايي او په علم تجويد کې د حرف د ادا کولو په وخت کې ژبه تالو ته پورته کېږي، يعنې کوم حروف چې دا صفت لري اوچت او ډک ادا کېږي .

داسې چې د ادا کولو په وخت کې د ژبې بيخ پورته تالو ته لورېږي د لوړېدو له کبله دا توري ډک تلفظ کېږي .

حروف يې اووه دي چې پدې جمله کې جمع شوي (خص ضغط قظ) .

۲- استفال: استفال د استعلاء ضد دی په لغت کې تیتوالي ته وايي او په علم تجويد کې د حرف د ادا کولو په وخت کې د پاس تالو څخه د ژبې بيخ تیتېږي، يعنې د ادا کولو په وخت کې د ژبې بيخ تالو ته نه لورېږي له دې کبله دا توري نرم او نازک ادا کېږي.

د استعلاء د حروفو پرته د هیجاء نور ټول حروف د استفال صفت لري

لکه: (ء ب ت ث ج ح د ذ ر ز س ش ع ف ك ل م ن ه و ي ا) ، او کوم

۳- شدت: په لغت کې سختي يا قوت ته وايي او په علم تجويد کې د صوت يا غږ بندېدل دي د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري په سختي سره ادا کېږي .

يعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز په سختي سره ودیږي او د آرامتيا په وخت کې آواز ورباندې بندېږي .

حروف يې اته دي چې په (أجد قط بکت) جمله کې جمع شوي دي .

۴- رخوت: د شدت ضد دی په لغت کې سستوالي يا نرمی ته وايي او په علم تجويد کې جريان د صوت دی د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم

حروف چې دا صفت لري په کمزورۍ او نرمۍ سره ادا کېږي، يعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز جريان پيدا کوي .

د شدت د حروفو پرته د هيجاء ټول حروف د رخوت صفت لري لکه :
(ث ح خ ذ ز س ش ص ض ظ غ ف ه و ي ا) .

۵- جهر: په لغت کې څرگندوالي يا اعلان ته وايي او په علم تجويد کې د ساه بندېدل دي د حروفو د ادا کولو په وخت کې او ضد يې همس دی .
يعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز يا کاملاً بند شي او يا يوه برخه د هغه بنده شي .

حروف يې (عظم وزن قاري ذي غض جد طلب) جمله کې جمع شوي دي .
کله چې نوموړي حروف ساکن او يوه زور لرونکي همزه ورباندې داخله شي نو ساه يا کاملاً بندېږي او يا يې يوه برخه بندېږي نو که ساه کاملاً بنده شوه مونږ وايو چې پدې حرف کې د جهر صفت ډير قوي دی او که يې يوه برخه بنده شوه نو وايو چې پدې حرف کې د جهر صفت متوسط دی او که له هغه نه هم لږ بنده شي نو وايو چې د جهر صفت ضعيف دی .

۶- همس (مهموسه) : په لغت کې پتوالی يا کرار ويلو ته وايي او په علم تجويد کې د ساه جريان دی د حرف د ادا کولو په وخت کې، يعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې ساه نه بندېږي بلکه جاري وي او په آواز کې يو ډول ښکته والی راځي چې ښه مثالونه يې لکه آسلفتم ، اهدنا ، واشکرو لي او داسی نور .

حروف يې لس دی چې عبارت دی له (فحنه شخص سکت).

۷- اذلاق: په لغت کې تیزی ته وایي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د ژبې له اړخ او شونډو نه په تیزی او آسانی سره ادا کېږي. حروف يې شپږ دی چې عبارت دی له (فر من لب).

۸- اصمات (مصمته): د اذلاق ضد دی په لغت کې چوپوالي ته وایي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د تلفظ په وخت کې ثقیل او سخت ادا کېږي.

حروف يې ۲۳ دی عبارت دی له (جز غش ساخط صید ثقة إذ وعظه يحضك).

۹- اطباق: په لغت کې تماس او نښلیدو ته وایي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د حروفو د ادا په وخت کې د ژبې مینځ د پورته تالو سره نښلي.

حروف يې څلور دي: (ص ض ط ظ).

۱۰- انفتاح (منفتحه): د اطباق ضد دی په لغت کې خلاصوالي یا بیلوالي ته وایي او په علم تجويد کې د ژبې خلاصوالی دی له پاس تالو څخه د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري د حروفو د ادا په وخت کې ژبه له تالو نه جلا وي.

حروف يې ۲۵ دي (من أخذ وجد سعة فزکا حق له شرب غیث).

غير متضاد صفتونه :

غير متضاد صفتونه اوه دي انحراف ، قلقله ، لين ، صفير ، تکرير ، تفشي او استطالت

۱- انحراف : په لغت کې کوروالي ته وايي او په اصطلاح کې د حرف ميلان دی د ژبې له نوک څخه دا صفت د "ل" او "را" په حروفو کې دی چې د ادا په وخت کې د خپل مخرج څخه کم کوروالي پيدا کوي .

۲- قلقله : په لغت کې حرکت او خوځښت ته وايي .

د قلقلی د حروفو صفت دا دی چې د سکون په حالت کې د هغې د تلفظ پر مهال په مخرج کې خوځښت رامینځته کیږي د قلقلي حروف پنځه دي چې په (قطب جد) کې جمع شوي دي .

د قلقلي اقسام

قلقله د ادا کولو له مخکې درې قسمه ده :

قلقله کبری :

کله چې د قلقلي حرف مشدد وي او په آخر د کلمې کې واقع شوی وي هلته لويه قلقله تر سره کیږي لکه دغه قول د الله سبحانه وتعالی : [يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأِهْلِةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيْتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ] او [قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ] .

قلقله وسطی :

کله چې د قلقلي حرف ساکن وي په آخر د کلمې کې واقع وي او وقف ورباندې شوی وي او مشدد نه وي نو متوسطه قلقله ادا کیږي ، لکه دا قول د الله تعالی : [قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْقَلْقِ] .

قلقله ضغری :

کله چې د قلقله حرف ساکن وي په مینځ د کلمې کې راغلی وي کوچنی قلقله تر سره کېږي لکه دا قول د الله تعالی : [فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّثْتَدِرًا]

۳- لین : د لین معنی ده سهولت او نرمي او دا حروف د ادا په وخت له مخرج څخه په نرمۍ سره ادا کېږي .

حروف یې دوه دی (واو، یا) چې خپله ساکن وي ماقبل یې مفتوح (زور) لرونکی توری وي .

لکه : (خَوْف، صَيْف، قَرِيش... او داسی نور)

۴- صفيير: د صفيير معنی دا ده چې د دغو حروفو د تلفظ پر مهال د شپیلې د آواز په شان آواز غور ته رسيږي له همدې کبله هغه ته صفييره حروف وايي چې له "ص ز س" حروفو څخه عبارت دي .

۵- تکرير: دا صفت یوازی په "ر" کې لیدل کېږي چې د ادا په حالت کې یو ډول لړزه پیدا کېږي ،یعنی د ادا په وخت ژبه رپيږي پداسې ډول چې "را" تکرار تلفظ نشي .

۶- تفشي : په لغت کې شیندلو ته وايي دغه صفت د "ش" د حرف دی چې ددې توری د ادا کولو په وخت کې آواز په خوله کې خپريږي .

۷- استطالت : په لغت کې اوږدوالي ته وايي او دا صفت لرونکی توری یواځې د "ض" حرف دی چې د ادا په وخت کې د مخرج له شروع تر پایه ټول اضراس غاښونه نیسي .

د ځینو مشابه حروفو ترمنځ فرق

د «ذ» او «ز» ترمنځ فرق:

د «ذ» مخرج: کله چې د ژبی نوک د پاسنیو ثنایا غاښونو له څوکی سره ولکیري د "ذ" توری ادا کیري.

د «ز» مخرج: کله چې د ژبی څوکه دلاندنیو ثنایا غاښونو د بیخ سره ولکیري د "ز" توری ادا کیري نو ویلای شو چې د «ذ» په ادا کې د ژبی څوکه بیرون خواته راوځي ولی د «ز» په تلفظ کې نه راوځي.

او «ز» حرف د سفیر صفت لري چې مخکې بیان شو د شپیلی په شان آواز لري.

د «ث» او «س» ترمنځ فرق:

د «ث» او «س» حروفو ترمنځ همداسې فرق دی لکه د «ذ» او «ز» تر مینځ چې موجود ؤ ځکه «س» د «ز» له مخرج څخه ادا کیري او د سفیر صفت لري پداسې حال کې چې «ث» د «ذ» له مخرج څخه ادا کیري د همس صفت او رخوت په هغه کې واضح دی.

د «ظ» او «ض» ترمنځ فرق:

د «ظ» مخرج: هرکله چې د ژبی د نوک زیاته برخه د پاسنیو ثنایا غاښونو له څوکی سره ولکیري د "ظ" حرف ادا کیري.

د «ض» مخرج: کله چې د ژبی یو اړخ د پاسنیو اضراس غاښونو سره ولگول شي د «ض» توری تلفظ کیري البته له چې خوا څخه یې ادا کول آسانه دي، نو ځکه د ظا مخرج له ض نه لري دی.

او بل دا چې د «ض» حرف د استطالت صفت لري چې بل په هيڅ کوم حرف کې دا صفت نشته.

« هغه حروف چې هميشه ډک يا مفخم تلفظ کېږي اومستعليه حروف ورته وايي اووه دي(خص , ضغط , قظ)

د «س» او «ص» ترمنځ فرق:

کله چې د ژبې څوکه د لاندنيو ثنایاوو د داخل طرف سره ولگول شي نو د "ز،س،ص" توري ادا کېږي خو دومره توپیر شته چې د"ص" حرف د استعلاء د صفت د لرلوله کبله ډک ادا کېږي او د "ز" او "س" حروف تش يا باريک ادا کېږي.

پنجم فصل

د ساکن نون او تنوین احکام

ساکن نون هغه دی چې حرکت (زور، زیر او پینښ) ونه لري یعنی غړوندی واله "ن" دی او تنوین دوه زورونه، دوه زیرونه او دوه پینښونو (ـَـِـُـ) ته وایي. ساکن نون او تنوین څلور احکام لري چې عبارت دي له: ادغام، اقلاب، اخفاء او اظهار.

۱- ادغام

ادغام په لغت کې د یو څیز په بل څیز کې داخلولو ته ویل کیږي. او دعلم تجوید په اصطلاح کې کله چې د ساکن نون یا تنوین څخه وروسته د "یرملون" (ی، ر، م، ل، و، ن) د تورو څخه کوم یو توری راشي نو هلته ادغام کیږي او دا ډول ادغام دوه ډوله دی:

الف: غنه لرونکی.

ب: بې غنی ادغام.

الف: غنه لرونکی ادغام:

کله چې د ساکن نون یا تنوین څخه وروسته د یمنو (ی، م، ن، و) له تورو څخه کوم توری راشي غنه لرونکی ادغام پکې کیږي.

ب: بې غنی ادغام:

کله چې د ساکن نون یا تنوین څخه وروسته د لږ (ل، ر) کوم یو توری راشي بې غنی ادغام پکې کیږي.

دغنه لرونکي ادغام مثالونه:

«ي»: مَنْ يَهْدِي - آيَةً يُعْرِضُوا

«م»: مِنْ مَالٍ - قَرَارِ مَكِينٍ

«و»: مَنْ وُجِدَ - يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةً

«ن»: عَنِ نَفْسٍ - إِلَى شَيْءٍ نَكْرٍ

د بي غني ادغام مثالونه :

«ل»: إِنْ لَبِئْتُمْ - مَتَاعًا لَكُمْ

«ر»: مِنْ رَبِّكُمْ - مَثَلًا رَجُلًا.

استثناءات :

۱- د ادغام لپاره دا شرط دی چې مدغم به په یو کلمه کې او مدغم فيه به په بله کلمه کې وي مگر که چېرې په یوه کلمه کې وي هلته اظهار مطلق تر سره کیږي او په قرآنکریم کې څلور ځایونه داسې دي لکه: «الدنيا، صنوان، قنوان، بنیان».

۲- کله چې په ساکن نون او میم وقف وشي نو اظهار مطلق واجب دی .

۳- ځینې ځایونه د نون ساکن او تنوین له قواعدو څخه مستثنی دي لکه :
[یس * وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ] ، [ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ] .

د امام شاطبي په نزد د وصل په حالت د سین نون (یس) کې او همدارنګه دوهم آیت شریف کې حرف نون کې اظهار تر سره کیږي .

په عمومي توګه د ادغام اقسام:

د صرفیانو په اصطلاح کې که دوه همجنس توري په یوه کلمه کې په پر له پسې توګه راشي په داسې حال کې چې لومړی یې ساکن او دوهم متحرک

وي نو ادغام مينخ ته راخي لومري توري په دوهم کي مدغم کيږي او دا ډول ادغام په دري ډوله دی :

۱- د جنسینو ادغام :

که دوه توري له یو جنس (یو مخرج) څخه په یوه کلمه کې په پرله پسې توګه راشي چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کيږي چې دېته د جنسینو ادغام ویل کيږي لکه : **قَدَّتَبَيَّنَ** - **إِرْكَبْ مَعَنَا** - **يَلْهَثُ ذَلِكَ** - **وَدَّتْ طَائِفَةٌ** ... او داسې نور .

په پورته مثالونو کې د (دال ، تاء) ، (باء ، میم) ، (ثاء ، زال) او (تاء ، طاء) حروف له یو مخرج څخه دي چې یو په بل کې مدغم شوي او د ادغام نېټه یې شد دی .

۲- د مثلینو ادغام :

که دوه یوشان توري په یوه کلمه کې په پرله پسې ډول راشي چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کيږي چې دېته د مثلینو ادغام وايي : لکه :

فَمَا رِبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ - **وَقَدْ دَخَلُوا** - **وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا**

۳- د متقارینو ادغام :

که دوه داسې توري په یوه کلمه کې پرله پسې راشي چې مخرجونه یې سره نژدې وي پداسې ډول چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کيږي چې دېته د متقارینو ادغام ویل کيږي لکه .

ساکن (قاف) په (کاف) کې چې مخرجونه یې سره لنډ دي لکه :
أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ .

ساکن (لام) په (راء) کې : **[وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا]**

ساکن (واو) په (نون) کې لکه : **[وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا]**

ساکن (نون) په (راء) کې لکه : **[أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ]**

لاندي حالات ورڅخه مستثنی دي ځکه چې دلته سکتته ادا کيږي :

[كَلَّا بَلْ سُرَّانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ] (سوره: المتففين) .

[وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ] (سوره: القيامة)

قاعدې: د هغه ادغام چې لومړی توری یې ساکن او دوهم متحرک وي

حکم واجب دی .

لکه **فاضرب بعصاك الحجر**

قاعدې: که د متماثلينو په ادغام کې لومړی او دوهم توری دواړه متحرک

وي نو هلته ادغام کول جایز دي لکه: «لاتأمننا» چې په اصل کې «لاتأمننا»

ؤ د عاصم رحمه الله په نزد جایز ادغام په ټول قرآن کې همدا یو ځای د

لاتأمننا په کلمه کې دی .

او که چېرته لومړی توری متحرک او دوهم ساکن وي هلته ادغام کول

منع دي لکه **يغضضن** دا ځکه چې لومړی توری قوی متحرک دی او دوهم

توری چې ساکن دی ضعیف دی چې د ادغام تحمل نلري .

د ادغام په وجه د ادغام دوهم توری ځني وخت په مکمل ډول له مینځه

ځي او د ځینو آواز پاتې کيږي چه دوه قسمه دی.

کامل ادغام :

هغه ادغام دی چې کله دوه توري چې لومړی ساکن او دوهم متحرک وي مدغم شي تر ادغام وروسته د لومړي توري د تلفظ کولو هيڅ اثر پاتې نه شي لکه:

أَجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا - مِّن رَّبِّهِمْ

ليدل کېږي چې د (تاء) لفظاً او صفتاً نه تلفظ کېږي

يا لکه:

أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ

دا ډول ادغام په قرآنکريم کې په مشدد ډول ښودل شوی وي .

ناقص ادغام:

د دوو تورو داسې ادغام چې لومړی ساکن او دوهم متحرک وي تر ادغام وروسته د لومړي توري ذاتاً څه اثر پاتې ولې صفت يې باقي وي ، يا په بل عبارت کله چې اول حرف د يو څو صفاتو سره په دوهم حرف کې مدغم شي دېته ناقص ادغام وايي.

مثال:

وَمَا لَهُمْ مِّنَ اللَّهِ مِن وَّاقٍ

مَنْ يَقُولُ

ليدل کېږي چې نون په (واو) او (ياء) مدغم شوی دی مگر د غني صفت يې پر ځای پاتې دی .

چې داسې تلفظ کېږي:

مِنْ وَاق

مِنْ يَقُول

اقلاب

اقلاب لغتاً يو څيز په بل څيز بدلولو ته وايي او د علم تجويد په اصطلاح کې کله چې د ساکن نون او يا تنوين څخه وروسته د "ب" توري په کومه کلمه کې راشي نو تنوين يا ساکن نون په واړه ميم بدلېږي او غنه پکې ضروري وي .

مثال: مِنْ بَعْدِ - سَمِيعٌ بَصِيرٌ

اظهار

اظهار په لغت کې څرگندولو ته وايي ، او د علم تجويد په اصطلاح کې د دوه تورو جلا کول دي ، داسې چې د ساکن نون او تنوين څخه وروسته د حلقی حروفو (ء، ه، ع، ح، غ، خ) څخه يو توري راشي ، ساکن نون يا تنوين اظهارېږي يعنی ښکاره او له وروستي توري څخه جلا تلفظ کېږي نون په طبعی شکل له خپل مخرج څخه ادا کېږي، ځکه چې نون د خولې له ابتدا څخه راوځي ، او حلقی حروف په حلق کې ادا کېږي چې فاصله يې يو تر بله ډيره ده .

مثالونه :

ع :	يَنَّاوْنَ	مِنْ أَمْرِهِمْ	كُلٌّ آمَنَ
ه :	مِنْهُمْ	إِنْ هُوَ	فَرِيقًا هَدَى
ع :	أَنْعَمْتَ	مَنْ عَمِلَ	سَمِيعٌ عَلِيمٌ

ح : تَنْجِثُونَ فَمَنْ حَجَّ حَكِيمٌ حَمِيدٌ
 غ : فَسَيُغْضِبُونَ مِنْ غِلٍّ قَوْلًا غَيْرَ
 خ : الْمُنْحَنَقَةَ مِنْ خَيْرٍ حَكِيمٌ خَيْرٌ

اخفاء

اخفاء په لغت کې پټولو ته وايي او د علم تجويد په اصطلاح کې کله چې د اظهار، ادغام او اقلاب له حروفو څخه پرته د هجاء د نورو پنځلسو (ت، ث، ج، د، ذ، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ف، ق، ک) تورو څخه يو توری د ساکن نون يا تنوين څخه وروسته راشي نو دغني سره اخفاء پکې کيږي يعنی د ساکن نون يا تنوين د ادا کولو مخرج د اخفاء د حرف مخرج ته وړل کيږي او هلته ادا کيږي .

يا په بل عبارت کله چې د اخفاء توري له ساکن نون او تنوين څخه وروسته راشي نو ساکن نون يا تنوين په متوسط ډول د اظهار او ادغام تر منځ ادا کيږي .

د ساکن نون او تنوين د احکامولنډيز

ادغام		
د ساکن توري داخلېدل په محرک توري کې چې د يو مشدد توري په توگه لوستل کيږي .		
دوه قسمه دی : ۱- غنه لرونکی ۲- پرته له غني		
حروف	مثالونه	
	ساکن نون	تنوين

غنه لرونکی ادغام	و فرقٌ يجعلون	منٌ يقول	ي
	يومئذٍ ناعمة	منٌ نعمة	ن
	عذابٌ مقيم	وانٌ من شيء	م
	يومئذٍ واهية	منٌ ولي	و
بې غني ادغام	فسلامٌ لك	منٌ لدنا	ل
	غفورٌ رحيم	منٌ ربهم	ر

اقلاب		
د ساکن نون او تنوين بدلول په ميم باندې سره له غني او حرف باء		
مثالونه		حروف
تنوين	ساکن نون	
سَمِيعٌ بَصِيرٌ	منٌ بعد	ب
نون او تنوين ځکه په ميم بدليري چې «م» مخرج د «باء» د مخرج سره مشترک دی او همدارنگه د «م» توری د «نون» سره په غنه کې مشترک مخرج لري .		

اظهار
د غني څخه پرته د اظهار د تورو او نون حرف څرگند او

بشکاره لوستل		
مثالونه		حروف
تنوین	ساکن نون	
کل آمن	ینأون	ء
جرف هار	منهم	ه
حقیق علی	من عمل	ع
علیم حکیم	من حاد	ح
قولاً غیر	من غل	غ
یومئذ خاشعة	المنخنقة	خ

اخفاء		
د ادغام او اظهار تر مینخ حالت دی د تشدید خخه پرته غنه.		
مثالونه		حروف
تنوین	ساکن نون	
ریحاً صرصرأ	ینصركم	ص
سراعاً ذلک	مُنذر	ذ
جميعاً ثم	من ثمرة	ث
عاداً کفروا	من کل	ک
شیئاً جنات	من غل	ج

ش	المنخنة	عليم شرع
ق	ينقلبون	سميع قريب
س	من سبيل	بشراً سويا
د	اندا	قنوان دانية
ط	ينطقون	صعيداً طيباً
ز	فان زللتهم	يومئذ زرقا
ف	وان فاتكم	عمى فهم
ت	متهون	جنات تجري
ض	من ضل	مسفرة ضاحكة
ظ	من ظهروا	ظلاً ظليلاً

د ساکن میم احکام

ساکن میم دری احکام لری ادغام، اخفاء او اظهار

۱- ادغام:

ساکن میم فقط په میم کې ادغامیږي .

$$م + م = م$$

کله چې د ساکن میم نه وروسته بل متحرک میم راشي نو میم په میم کې

مدغم کیږي او د یوه الف یا دوو حرکتونو په اندازه غنه پکې کیږي . لکه:

(أَمْ مَنْ) (وَمِنْهُمْ مَنْ) (كَمْ مِّنْ) (لَهُمْ مَغْفِرَةٌ) .

۲- اخفا:

کله چې له ساکن میم نه وروسته د (ب) حرف راشي له غنی سره اخفا کیږي چې دیته شفوي اخفا هم ویل کیږي یعنی شونډې به دیوه وینسته په اندازه فاصله لري او مکملې به نه سره لگیږي .

احکام تجوید لیکي چې که د میم نه وروسته د (ب) حرف راشي اخفا او اظهار دواړه روا دي ولی اخفاء کول غوره دي .
مثال : (هُم بَارِزُونَ) (كَلِمُهُمْ بَاسِطٌ) (إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ).

۳- اظهار:

د ادغام او اخفا حروفو (م، ب) پرته نور شپږویشته حروف که له ساکن میم وروسته راشي اظهار کیږي . یعنی ساکن میم له غنی پرته ښکاره او له خپل مخرج څخه ادا کیږي .

لکه : اَنَّ لَهُمْ جَنَّتٍ - اُمَّ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلَ - اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ، لَهُمْ فِيهَا
خو د نورو حروفو په پرتله په (و، ف) تورو کې د مخرج د اختلاف په وجه اشد اظهار کیږي لکه : په "و" کې اَمْوَالٍ او په "ف" کې كَيْدَهُمْ فِي تَضَلُّيلٍ.

د ساکن میم د احکامو لنډیز

ادغام	
کله چې د ساکن میم وروسته متحرک میم راشي ادغام صورت نیسي چې د متماثلین ادغام بلل کیږي .	
حرف	مثال
م	و منهْم من - کم من - أم من
دې ادغام ته متماثلین ادغام وايي ځکه دواړه توري یو شان دي او مخرخ څخه دي او همدارنگه ادغام ضغیر هم بلل کیږي ځکه چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک دی.	
اخفاء	
کله چې د ساکن میم وروسته د باء حرف راشي اخفاء مینځته راځي چې یوازې په دوو کلمو کې مینځته راځي .	
حرف	مثال
ب	هم بارزون - کلهم باسط
اظهار	
کله چې د ساکن میم وروسته د «باء او میم» حروفو پرته د هیجا نور حروف راشي هلته اظهار کیږي ، یعنی د غني پرته څرگند لوستل کیږي	
مثالونه	

أَمْ أَمْتَم - يَمْتَرُونَ - أَنْ لَهُمْ جَنَاتٌ - أَمْ خَلَقُوا

مشدد نون او ميم

حروف	مثال		
	په حروفو کې	په افغالو کې	په اسماء کې
ن	انَّ	تظنُّون	منا
م	ثمَّ	دمرناهم	همَّاز
حکم: د دوو حرکتونو په اندازه غنه کول .			

غنه : غنه هغه آواز دی چې له خیشوم (د پوزې له وروستی برخې) څخه راوځي او د یوه الف یا دوو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي .
یو حرکت دومره وي لکه خلاصه گوته چې بنده شي یا تړل شوي گوته چې خلاصه کړل شي .

غنه په ميم مشدد ، ميم مدغم او ميم اخفاء ، نون مشدد ، نون مدغم نون اخفاء او تنوين کې تر سره کیږي
غنه لره پنځه مراتب دي :

- ۱- المشدد (شد لرونکي ميم او نون کې کامله غنه تر سره کیږي) .
- ۲- المدغم (د ادغام په صورت کې کامله غنه تر سره کیږي) .
- ۳- المخفي (د اخفاء نون او تنوين او اخفاء شفوي او اقلاب په صورت کې کامله غنه د دوو حرکتونه په اندازه تر سره کیږي) .

- ۴- الساكن المظهر (كله چي نون ساكن وروسته حلقى حروف وي په نون كې ناقصه غنه تر سره كيږي او د شفوي اظهار په صورت كې په ميم كې ناقصه غنه ادا كيږي).
- ۵- المتحرك (په نون او ميم متحرك كې ناقصه غنه تر سره كيږي).

شپږم فصل

د مد احکام

مد په لغت کې کش کولو ته وايي او د تجويد په اصطلاح کې د مد د تورو صوت ته له طبعي اندازې زيات کش کولو ته مد وايي .

د مد توري دري دي (الف ، واو ، ياء) يعنې چې کله "الف" ساکن ماقبل حرف يې فتحه يا زور ولري لکه : قَالَ . او چې کله "واو" ساکن ماقبل يا مخکيني حرف يې ضمه يا پيښ ولري لکه : يَقُولُ

او چې کله "يا" ساکنه ما قبل حرف يې کسره يا زير ولري لکه : قِيلَ هر کله چې له دغو دريو حروفو وروسته همزه يا سکون راشي د مد توري له طبعي اندازې زيات کش کول کيږي .

يعنې د مد سبب دوه څيزونه دي همزه - سکون .

قصر (لنډول) قصر د مد ضد دی چې پدې حالت کې د مد حروف په طبعي ډول کش کول کيږي او زيات نه پکې کيږي يعنې د يوه الف يا دوو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي دا ځکه چې د مد له حروفو وروسته د مد سبب (همزه اويا سکون) نه وي راغلي .

مد عموماً په دوه ډوله دی .

لومړی - اصلي (طبعي) مد

دوهم- فرعي يا طويل مد

لومړۍ- اصلي يا طبيعي مد

طبيعي مد هغه مد دی چې له مدي حروفو (الف، واو، ياء) وروسته همزه يا سکون نه وي راغلی چې د قصير يا اصلي مد په نامه هم ياديري چې د يو الف يا دوه حرکتونو په اندازه کش کول کيږي .

دوهم- فرعي مد

فرعي مد هغه مد دی چې له مدي حروفو وروسته سبب (همزه او سکون) راغلی وي ، او دغه مد د طويل مد په نامه هم ياديري.

د اصلي (طبيعي) مد ډولونه :

طبيعي يا اصلي مد په پنځه قسمه دی چې په لاندې ډول بيانيري :

۱- مد بدل:

هغه مد دی چې په هغه کې دوې همزې متصل يو په بل پسې راغلې وي لومړۍ متحرکه او دوهمه يی ساکنه وي، دوهمه ساکنه همزه د مد په حرف يعنی "الف" او يا "ی" بدله شوي وي لکه: (أَدَم) چې دا په حقيقت کې (أَدَم) وو چې پدې کې دوهمه همزه د مد په حرف يعنی الف باندې بدله شوې او (أدم) ترېنه جوړ شوی، يا لکه: (إِيْمَانًا) چې دا په حقيقت کې (إِأَمَانًا) وو چې پدې کې هم دوهمه همزه د مد په حرف يعنی "ی" باندې بدله شوې او (ایمانا) ترېنه جوړ شوی.

د مد بدل کش کول د دوو حرکتونو په اندازه جايز دي چې ځينې علماء کرام يې د کش کولو اندازه تر دوو حرکتونو زياته گڼي او په مد فرعي کې يې شماري (الميسر المفيد في علم التجويد ص ۷۷) .

۲- مد عوض:

کله چې په مفتوح يا زور لرونکي تنوين باندې وقف وشي نو زور لرونکی تنوين په الف باندی عوض کيږي چې په دې صورت کې د دوو حرکتونو په اندازه مد کول واجب دي لکه دغه قول د الله سبحانه وتعالى: [وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا].

په «أَفْوَاجًا» چې کله وقف وشي «أَفْوَاجًا» لوستل کيږي او د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي .

۳- اصلي حرفي مد:

دا هغه مد دی چې د مقطعاتو په ځینو حروفو کې راغلی وي ، او دوه حرکتونه مد پکې کيږي لکه (حا، یا، طا، ها، را) چې دا حروف د (حی طهر) په کلمه کې جمع شوی دي.

۴- مد صلهء صغرای یا صلهء قصیر:

کله چې د "ها" ضمیر او "ها" اسم اشاره په یوه کلمه کې راغلی وي او له هغه څخه مخکې یا وروسته حرف متحرک وي نو د دوو حرکتونو په اندازه مد پکې ادا کيږي .

چې د پیدې په حالت کې د (واو) په شان لوستل کيږي او د زیر په حالت کې د (ی) په شان لوستل کيږي .

لکه دا قول د الله سبحانه وتعالى: **وَأَمْرَأَتُهُ** وَحَمَّالَةَ الْحَطَبِ (المسد) .

او فرمایي: **فَوَسَطْنَ بِهِ** يَوْمَئِذٍ (العاديات) .

۵- مد تمکین:

کله چې دوي "يا" گانې يا دوه "واو" وونه په يوه کلمه کې راشي په داسې شکل چې اوله "ی" يا اول "واو" ساکن او دوهم متحرک وي نو په دې حالت کې هم دوه حرکتونه مد ادا کېږي چې دېته مد تمکین وايي او درې حالتونه لري:

الف: کله چې ساکن واو وي ماقبل حرف يې پيښ ولري او د ماقبل مخکې حرف زور ولري لکه: **ء آمنوا و عملوا الصالحات** {

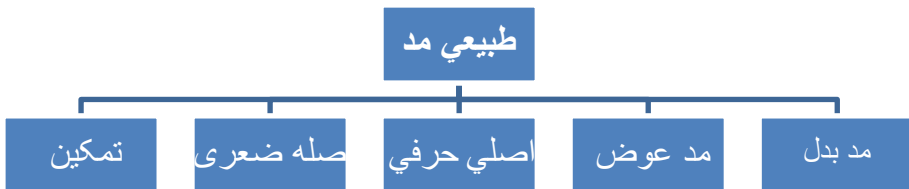
يا کله چې د ساکن ياء څخه مخکې متحرکه ياء راشي لکه: { **في يومين** }.

ب): کله چې مدي واو د پيښ لرونکي واو وروسته راشي لکه: { **يلوون** }.

يا د زير لرونکي ياء څخه وروسته مدي ياء راشي لکه: { **يحيي ويميت** }.

ج): کله چې د زير لرونکي مشددې ياء وروسته مدي ياء راشي لکه: { **حُيِّيتُمْ ، النبيين ، الأميين** }

په پورته درې واړو صورتونو کې تمکین مد ادا کېږي د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي .

د فرعي مد ډولونه :

فرعي يا غير طبعي مد هغه مد ته وايي چې د مد تر حروفو وروسته سبب راغلی وي چې سبب يې همزه يا سکون دی له دوه حرکتونو څخه زيات بيا تر شپږو حرکتونو پورې کش کول کېږي او فرعي مد په لاندې ډولو ويشل شوی دی :

● هغه مد چې سبب يې همزه وي په دوه ډوله دی:

۱- مد متصل واجب

۲- مد منفصل جايز

● هغه مد چې سبب يې سکون وي ، دا هم په دوه ډوله دی:

۱- اصلي سکون

۲- عارضي سکون

د اصلي سکون له کبله مد په څلور قسمه دی :

مثقل کلي ، مخفف کلي ، مثقل حرفي او مخفف حرفي .

د عارضي سکون له کبله مد په دوه ډوله دی :

مد عارض لسکون ، مد لين لازم

فرعي يا غيرطبعي مد په لاندې ډول په تفصيل سره ذکر کېږي .

۱- متصل مد :

کله چې د مد له تورو وروسته همزه راشي او د مد حرف او همزه دواړه

په يوه کلمه کې وي ، پدغه صورت کې د مد حرف د شپږو حرکتونو په

اندازه کش کول کبیری ، د حفص په نزد څلور یا پنځو حرکتو په اندازه کش کول کبیری او حکم یې واجب دی لکه :

[شَاءَ - جَاءَ - أُمْلَأُكَ] .

وینو چې په «شَاءَ» کې د الف چې د مد حرف دی وروسته همزه راغلي

. ۵۰

۲- منفصل مد :

کله چې د مد له حروفو وروسته همزه راشي او د مد حرف او همزه دواړه په یوه کلمه کې نه وي بلکې د مد حرف په یوه کلمه کې او همزه په بله کلمه کې راغلي وي منفصل (جلا) مد بلل کبیری ، چې د څلورو حرکتو نه تر پنځو حرکتونو پورې کش کول کبیری او حکم یې جایز دی لکه:

[مَا أَنْزَلَ - إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ]

۳- مثل کلمې مد:

کله چې د مد حرف او سبب یې (سکون) دواړه په یوه کلمه کې راغلي وي او د مد سبب شد لرونکي توري وي یا د مد د حرف وروسته مشدد حرف راغلی وي د کلمې مثل مد په نامه یادبیری لکه:

[وَلَا الضَّالِّينَ - الْحَاقَّةُ] ..

په « الضَّالِّينَ » کې د الف چې د مد توری وروسته مشدد حرف چې لام دی راغلی دی .

ددې مد حکم لازم دی یعنې د شپږو حرکتو پورې کش کول کبیری.

۴- مخفف کلمي مد :

کله چې د مد د حرف وروسته د مد سبب د سکون لازم په توګه په یوه کلمه کې راغلي وي او د مد سبب مشدد نه وي د کلمي مخفف په نوم یادېږي .

سکون لازم دا چې د وقف او وصل دواړو حالاتو کې سکون اصلي وي تغیر نه کوي دا مد د قرآنکریم یوازې په یوه کلمه کې راغلی لکه : [ءالنن] .
ددی مد حکم هم لازم دی د شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي .

۵- مثل حرفی مد :

کله چې د مد حرف او سبب یې (سکون) په یو د مقطعاتو حروفو کې راشي او سبب یې شد لرونکي توري وي د مثل حرفي مد په نامه یادېږي . لکه :
الم - طسم

د یاء څخه وروسته راغلی نون (السين) په میم مدغم شوی او یا باندي مد کول مثل (دروند) مد گرځیدلی دی .

پدې حروفو کې ځکه مد وي چې (لام) یا (سين) کې د مد حرف ساکن ماقبل یې له خپله جنسه یعنی "الف" ساکن ماقبل یې زور او "ی" ساکنه ماقبل یې زیر او وروسته یې مشدد حرف راغلی دی چې ددې مد حکم هم لازم دی یعنی (مثل حرفي لازمي مد هم ورته وايي) او د پنځو څخه ترشپږو حرکتو پورې کش کول کېږي .

۶- مخفف حرفي مد :

کله چې د مد له حرف څخه وروسته په يو د مقطعاتو حروفو کې سبب (سکون) راغلی وي او مشدد نه وي د مخفف حرفي مد په نامه يادېږي. لکه :

[**ق** وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ - **ص** وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ - **ن** وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ] .

پدې حروفو کې ځکه مد وي چې (قاف) يا (نون) يا (صاد) کې د مد حرف ساکن ماقبل يې له خپله جنسه يعنې "الف" ساکن ماقبل يې زور او "و" ساکن ماقبل يې پيښ او وروسته يې سکون راغلی دی . ددې مد حکم هم لازم دی تر شپږو حرکتونو پورې کش کول کېږي.

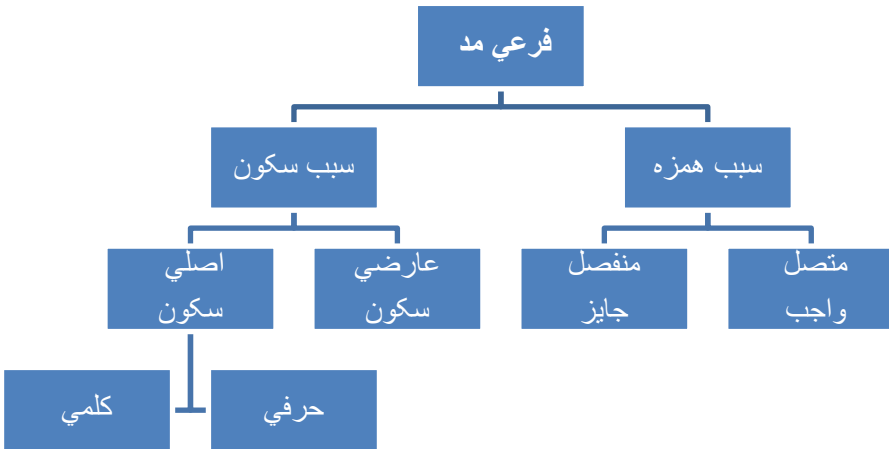
۷- مد عارض لسکون :

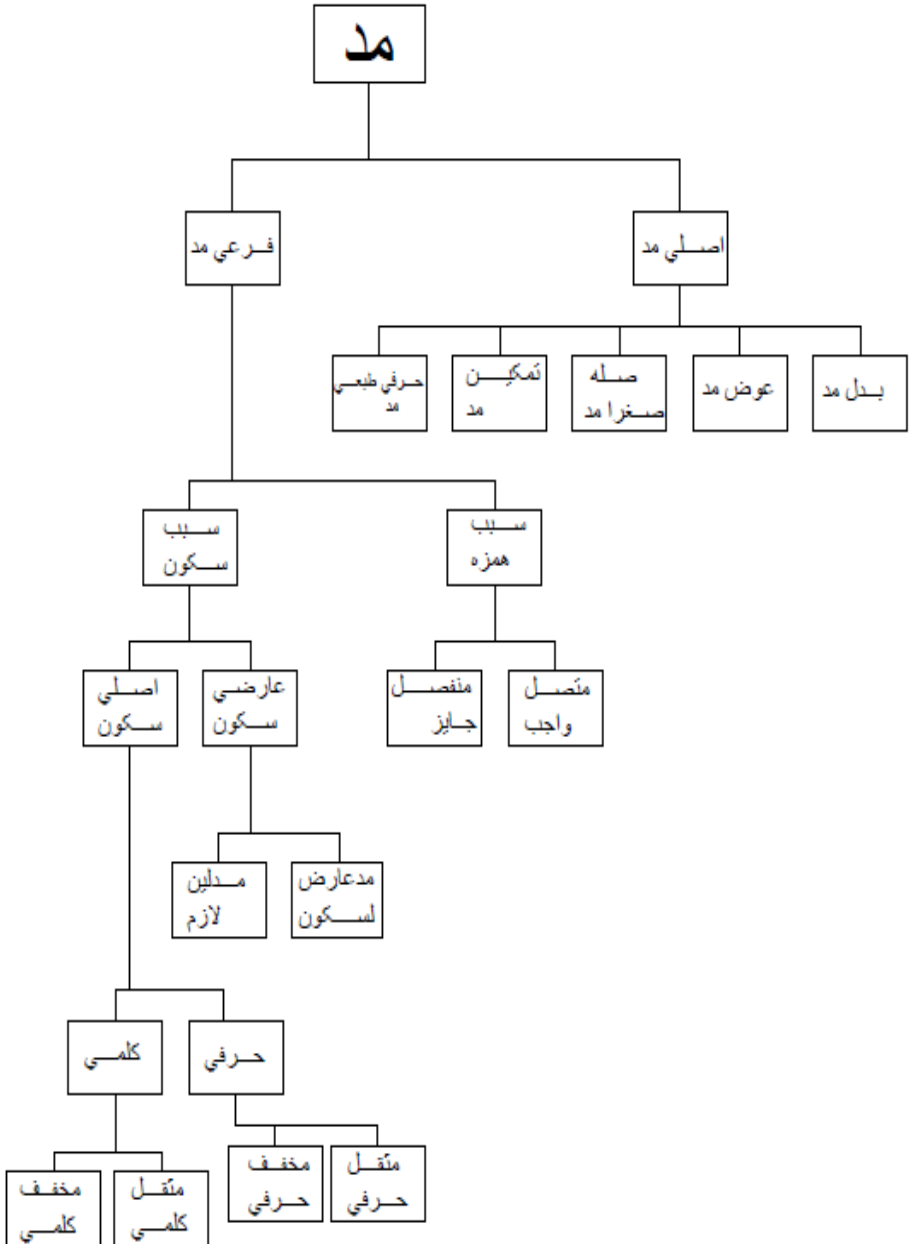
کله چې د مد له حروفو څخه وروسته سکون راشي او دغه سکون اصلي سکون نه وي بلکه د وقف له کبله يو حرف ساکن شوی وي نو دېته عارضي سکون وايي او مد ته يې عارض لسکون مد وايي، چې دا هم د دوه حرکتونو، څلورو حرکتونو او شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي او ددې مد حکم هم جايز دی يعنې پدې کې طول ، توسط او قصر جواز لري لکه [رب العالمين ، الکافرون ، ان الله شديد العذاب] .

۸- د لين لازم مد :

لين نرمی ته وايي چې دا صفت په دوو حروفو کې دی کله چې "او" ساکن وي ماقبل يې زور لرونکی توری وي او يا "ي" ساکنه ماقبل يې زور لرونکی توری وي چې دغه "و" او "ی" ته د لين حروف وايي يعنې کله چې "و" او يا

"ی" ساکن ماقبل یی زور لرونکی توری وی نو پدې حالت کې مد کیږي که ددی مد سبب (سکون) اصلی وی د (لین لازم) په نامه یادېږي لکه: (کعیص) چې د عین په حرف کی لین لازم دی او حکم یی لازم دی یعنی طول یی د پنځوڅخه تر شپږو حرکتو او توسط یی تر دویمو حرکتو پورې کش کول کیدای شي ، او که ددی مد سبب (سکون) عارضی یعنی د وقف له کبله وی د لین عارض لسکون په نامه یادېږي لکه : من خَوْفٍ - قریش - البیت چې ددی مد حکم جایز دی یعنی طول - توسط او قصر جواز لري.

اووم فصل

تفخيم او ترقيق

د «را» د حرف احكام :

۱- د "را" توری که چیری زور یا پینس ولري یا د "را" حرف خپله ساکن مخکې حرف یې زور یا پینس ولري نو پدې صورت کی تفخیم کیږي یعنی "را" ډکه تلفظ کیږي .

مثالونه: رَبُّكَ - رُزِقُوا - مَرْفُوعَةٌ - عُرْضَةٌ

۲- که د "را" حرف زیر ولري یا "را" ساکنه او مخکې حرف یې زیر ولري نو پدې صورت کې ترقیق کیږي "را" باریکه تلفظ کیږي .

رِحْلَةً - فِرْعَوْنَ

۳- کله چې "را" ساکنه او ماقبل حرف یې زیر ولري او وروسته یې مستعلیه حروف په یوه کلمه کې راشي نو پدې حالت کی "را" ډکه تلفظ کیږي یعنی تفخیم پکې کیږي لکه:

[إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمُرْصَادِ، قِرْطَاسٍ]

او که چېرته "را" په یوه کلمه او حرف مستعلیه په بله کلمه کې راغلی وي پدې حالت کې "را" باریکه تلفظ کیږي یعنی ترقیق پکې کیږي لکه: فاصبر صبرا جمیلا .

۴- کله چې "را" ساکنه ماقبل یې همزه وصل راغلی وي یا مخکی له "را" نه عارضی کسره راغلی وي پدې حالت کې هم "را" ډکه تلفظ کیږي یعنی تفخیم پکې کیږي لکه:

[أَمْ ارْتَابُوا - ارْجِعِي].

په پورته مثالونو کې مخکې له "را" څخه عارضې کسره يا وصلې همزه راغلی ده.

۵- کله چې "را" ساکنه او ماقبل حرف يې هم ساکن وي نو د هغه ماقبل ماقبل ته ترجیح ورکول کېږي که د ماقبل ماقبل يې زور يا پېښ وي ډکه او که زير وي باريکه تلفظ کېږي لکه: [وَالْفَجْرِ * وَلَيَالٍ عَشْرًا].

۶- کله چې "را" ساکنه او ماقبل يې "ی" ساکنه راغلی وي نو پدې حالت کې هم "را" باريکه تلفظ کېږي يعنی ترقيق پکې کېږي لکه: خَيْرٌ، سَيْرٌ.

د حرف لام احکام :

۱- په لفظ جلاله (الله جل جلاله) کې که د لام نه مخکې حرف زور يا پېښ ولري تفخيم کېږي يعنی "لام" ډک تلفظ کېږي لکه: هُوَ اللهُ - نَارُ اللهُ الْمُوقَدَةُ

همدارنگه که د "لام" نه مخکې حرف ساکن وي له هغه مخکې حرف زور يا پېښ ولري پدې صورت کې هم د "لام" توری ډک ادا کېږي لکه: عَلَى اللهُ - وَاغْبُدُوا لِلَّهِ.

۲- که د "لام" نه مخکې حرف زير ولري يا د "لام" نه مخکې حرف ساکن وي او د هغه نه مخکې حرف زير ولري ترقيق کېږي يعنی "لام" باريک ادا کېږي لکه: [قُلِ اللَّهُمَّ - وَيُنَجِّي اللَّهُ]

مگر لام (ال) بغير له لفظ جلاله نه په نوروکلماتو کې په دوه ډوله دی :

۱- (شمسي حروف) "ال" شمسي

۲- (قمري حروف) "ال" قمري

شمسي حروف هغه حروف دي چې كله (الف لام) پری داخل شي نو (لام) نه لوستل کيږي بلکې په وروستي حرف کې مدغم کيږي .

لکه: النَّاسُ، أَلطَّامَةُ – الشمس – التواب... اوداسی نور.

د شمسي "ال" د پيژندنې علامه دا ده چې د لام نه وروسته حرف شد لرونکې وي .

قمري حروف هغه حروف دي چې كله (الف لام) پری داخل شي نو (لام) لوستل کيږي يعنې نه مدغميږي لکه: الْقَمَرُ، الْعَلِيمُ – الخبير – القيوم ...

اوداسی نور.

❖ ددې کتاب بيا کتونکي حافظ القرآن بناغلی قاري صاحب وايي:

زمونږ گران استاد مرحوم قاضي صاحب محمدکريم حيدري په

لاندې شعر کې په ډير ښه ډول بيان کړي دي.

دحلق شونډو ټول حروفونه

د لسان جيم ، يا ، قافونه

قمري گنه جانانه

نور شمسي دي پر ماگرانه

القمر الشمس ته کوره

نور قياس کړه زما وروره

لکه پټ ستوري په لمر کې

وي خو ښکاري په قمر کې

القمر کئ لام بئکاره دی

په الشمس کی پت پنه دی

او په بل خای کئ یی په لنډ ډول داسې بیان کړي دي.

شین جمع غابښونه شمسي --- نور واړه قمري

یعنی شین له هغو حروفو سره یوځای چې په غابښونو کې اداکیر شمسي حروف دي او پاته نور قمري حروف دي چې دواړه (۱۴ - ۱۴) حروف کیري.

یعنی شمسي حروف دا دی :: (ت - ث - د - ذ - ر - ز - س - ش - ص - ض - ط - ظ - ل - ن).

او پایي نور قمري حروف دي .

د همزه وصل احکام :

تعریف : همزه وصل هغه زیاته شوې همزه ده چې د ساکن حرف د لوستلو لپاره کارول کیري ، په اول د کلې کې لوستل کیري او په مینځ د کلې کې نه لوستل کیري .

د قرآنکریم ځینې کلمات داسې وي چې لومړی حرف یې ممکن حرکت (زور، زیر، پینښ) لرونکی وي د دا ډول کلماتو د تلفظ په پیل کولو کې څه مشکل نه وي .

مگر په داسې صورت کې چه د کلې لومړی حرف ساکن وي نو د هغه د تلفظ شروع غیر ممکنه وي نو باید د هغه د ابتداء لپاره د وصل همزه

وکاروو تر خو وتوانیرو د کلهې لومړی حرف تلفظ کړای شو په همدې وجه د (و صل همزې) په نوم یادېږي .

یعنی د وصل د همزې په وسیله د کلهې لومړی ساکن حرف تلفظ کېږي .

همزه دوه قسمه ده : همزه وصل (ا) او همزه قطع (أ)

همزه وصل : هغه همزه ده چې کله د کلهې په پیل کې راشي تلفظ کېږي مگر کله چې د کلهې په مینځ کې راشي نه تلفظ کېږي .

د کلهې په پیل کې لکه : العَمَّ ، المدرسة

د کلهې په مینځ کې لکه : ما اسْمُکَ

همزه قطع : هغه همزه ده چې په هر حالت کې تلفظ کېږي .

د وصل همزه په دریو کلمو اسم ، فعل او حرف کې واقع کېږي .

د همزه وصل حرکات :

۱- حرف :

په قرآنکریم کې هغه حرف چې د وصل همزه اخلي حرف تعریف (الف ، لام) دی چې د وصل په حالت کې زور اخلي .

کله چې د وصل همزه په لام تعریف داخله شي د د ابتدا او پیل په حالت لوستل کېږي او په مینځ کې نه لوستل کېږي لکه دغه قول د الله سبحانه وتعالی : [التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ] (التوبه: ۱۱۲) .

وینو چې همزه وصل یوازې په (التَّائِبُونَ) لوستل او په نورو ټولو کلمو کې ساقطېږي او د فتحې (زور) حرکت اخلي .

ملاحظه : کله چې همزه استفهام (د سوالیه همزه) په الف لام تعريف داخله شي نو همزه په الف بدلېږي لکه : (الله) په لقوله تعالى : [قُلْ اللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ] (فصلت: ۴۴) .

۲- اسم :

د وصل همزه په سماعي او قياسي اسماء داخلېږي ، او سماعي اسماء لس دي چې د هغه څخه اووه اسماء په قرآنکريم کې ذکر شوي دي لکه : (ابن ، ابنت ، امرؤ ، امرأة ، اثنان (اثنین) ، اثنتان (اثنتین ، اثنتا) لکه په لاندي مثالونو کې .

لقوله سبحانه وتعالى : [إِنَّ مَرِيَمَ] (البقرة: ۸۷) .

[ابْنَتَ عِمْرَانَ] (التحریم: ۱۲) .

[امْرَأَةَ الْعَزِيزِ] (يوسف: ۳۰) .

[اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا] (البقرة: ۶۰) .

قياسي اسماء :

د خماسي فعل مصدر لکه : إبتغاء – إفتراء

د سداسي فعل مصدر لکه : استکبار

په اسماء کې د وصل همزه هميشه زير لرونکي وي .

۳- فعل :

د اسم او حرف پرته د قرآنکريم نورې کلمې د فعل دي ، د فعل د کلمې دريم حرف ته گورو که چېرې د فعل د دريم حرف حرکت زور يا زير لرونکي وي نو د وصل همزه مکسوره (زير لرونکي) وي او که د فعل دريم

حرف مضموم (بين لرونكى) وي نو د وصل همزه به هم مضمومه وي لكه :

قوله سبحانه وتعالى : **[إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ]** (الفاتحة) .

و قوله سبحانه وتعالى : **[اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ]** (التوبة: ٨٠).

و قوله سبحانه وتعالى : **[أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ]**.

آتم فصل

د وقف او وصل احكام

د وقف او وصل پیژندل یو له اهمو مباحثو د علم التجويد څخه دي چې د قرآنکریم لوستونکي یې باید په پوره اهتمام په نظر کې ونیسي . حضرت علی رضی الله عنه د (وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً) په تفسیر کې ویلي (هو تجويد الحروف، ومعرفة الوقوف) یعنی: ددې مطلب د حروفو تجويد او د وقفونو پیژندل دي .

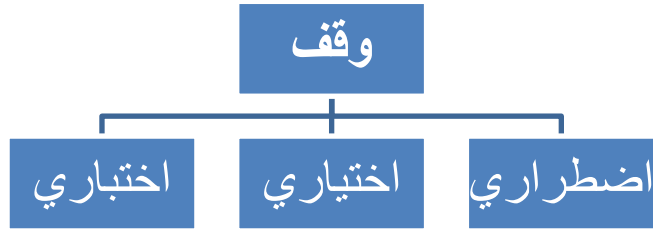
ابن الأنباري وايي: چه وقف او وصل پیژندل ډیر ضروري دي په خاصه توګه د هغه چا لپاره چې د قرآنکریم په معنی نه پوهیږي نو هغه به یې په فواصلو پیژني نو ویلای شو چې (د وقف او وصل پیژندل) د قرآن د تعلیم لومړي واجب دی .

د وقف تعریف:

وقف په لغت کې ودرېدو او ځنډ کولو ته وايي ، او د تجويد په اصطلاح کې د کلمې په آخر باندې د ساه او آواز بندول او وروسته قرائت ته ادامه ورکول د وقف په نامه یادېږي .

د وقف اقسام:

په عمومي توګه وقف په درې ډوله دی: اضطراري ، اختیاري او اختباري .

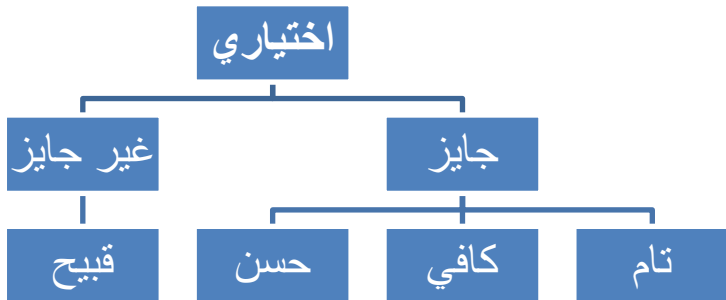
وقف اضطراري :

وقف اضطراري هغه وقف دی چې د یو غیر اختیاري سبب له مخې مینخته راشي لکه : د تنفس تنکوالی یا ستړیا، توخی ، پرنجی او نور .

وقف اختیاري :

په یوه کلمه باندې وقف اختیاري عبارت له هغه وقف څخه دی چې قاري د کوم غدر پرته پخپل اختیار او اراده هغه تر سره کوي .

وقف اختیاري : اختیاري هغه وقف دی چې زده کوونکی د معلم په غوښتنه د امتحان او معلومولو لپاره وقف کوي .
وقف اختیاري په لاندې ډولونو ویشل شوی دی:

وقف تام :

وقف تام په يو كلمه باندې هغه وقف دی چې معنی پوره شي او د راتلونکي سره هيڅ لفظي او معنوي تعلق ونلري ، لکه د سورتونو په آخر باندې وقف ، د قصې په پای کې وقف ، د مؤمنانو او کافرانو د صفاتو په آخر او يا د جنت او دوزخ د ذکر په پای کې او يا د نورو داسې موضوعاتو په پای کې وقف کول چې د هغه موضوع پای وي .

حکم : وقف کول حسن دي .

مثال : [أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ * إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ] (البقرة 5-6) .

وقف کافي :

وقف کافي په يوه داسې موضوع باندې وقف کولو ته وايي چې د راتلونکي موضوع سره معنوي تعلق ولري نه لفظي ، يعنې په معني کې يو له بله تعلق لري مگر په لفظ کې يو بل سره څه تعلق نلري .

حکم : وقف او وصل دواړه جايز دي .

مثال : وقف کول په (الْبَيْتِ) باندې په دغه قول د الله تعالی [فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ

هَذَا الْبَيْتِ * الَّذِي أَطَعَهُمْ مِّن جُوعٍ وَأَمَّهُمْ مِّنْ خَوْفٍ] (قريش 3-4)

ځکه چې ماقبل د مابعد سره په معنی کې تعلق لري مگر په لفظ او اعراب کې پيوستون او تعلق نلري .

وقف حسن :

په يو داسې موضوع او عبارت باندې وقف کولو ته وايي چې معنی يې پوره وي مگر راتلونکي موضوع د معنی پوره کېدو لپاره مخکې موضوع ته اړتيا ولري .

حکم : څرنگه چې معنی يې پوره (حسن مفيد) ده ، وقف ورباندې پکار دی او د ادامه په حالت کې يې له راتلونکي موضوع سره اعاده او تکرار پکار نه دی ، مگر دا چې د آيت سره وي او د آيت په سر به مطلق وقف تر سره کېږي که څه هم معنوي او لفظي تعلق ولري ځکه چې د آيت په سر باندې وقف کول سنت دي .

وقف غير جايز :

وقف غير جايز داسې وقف دی چې قاري په داسې عبارت باندې وقف وکړي چې معنی يې پوره شوې نه وي او د راتلونکي عبارت سره لفظي او معنوي تعلق ولري .

حکم : جايز نه دی مگر دا چې ضرورت وي لکه : د نفس تنگي ، توخي ، پرنجی او نور . نو کله يې چې اضطراري وقف وکړ په هغه باندې اعاده کول واجب دي .

وقف قبيح :

په کوم داسې عبارت باندې وقف کول چې راتلونکي عبارت سره لفظي او معني تعلق ولري او په معنی کې قبيح غلطی رامینځته کوي و فف قبيح بلل کېږي .

حکم : د ضرورت پرته حرام دی او که اضطراراً وقف وشى اعاده یې واجب ده .

د وقف کولو طریقه :

په آخر د کلمې باندي دریدل یا وقف په څلورو طریقو تر سره کیږي

۱- وقف ابدال :

(بدلول) د وقف په حالت کې د کلمې آخري توری په بل توري بدلېږي
الف) : کله چې آخر د کلمې تاء (ة) وي د وقف په حالت کې په (ه) بدلېږي
لکه : (رَحْمَةً - رَحْمَهُ)

ب) : هغه کلمات چې په تنوین (دوه زورونه) ختم شوی وي د وقف په حالت کې په مدي الف بدلېږي لکه : (حِسَاباً - حِسَابًا) او که چېرته په (دوه زیرونو او دوه پینسونو) باندي ختم شوی وي آخري حرف یی ساکن کیږي.

۲- وقف اسکان :

(ساکن کول) د ابدال او مفتوح تنوین نه بغیر په نورو ټولو کلماتو کې د وقف په حالت کې د کلمې د آخري توري څخه حرکت لرې کیږي او ساکن گړځول کیږي لکه : يَوْمٌ — يَوْمٌ

۳- وقف روم :

په کوم حرف چې وقف تر سره کیږي د هغه حرف دریم حصه ادا کول په تیټ او خفیف آواز چې تنها قاري ته نږدې کس یې واوري د وقف روم په

نوم ياديري ، دا طريقه يوازې د مضموم (پيښ لرونکي) او مکسور (زير لرونکي) حرف لپاره هغه که منون وي او که نه جايزه ده .

لکه : ﴿لَفِي حُسْرٍ﴾ (العصر ۲).

۴- وقف اشمام :

د وقف شوې حرف د ساکن کولو وروسته ، شونډې د ضمه (پيښ) په شان را ټولول پرته له دې چې د ضمه اواز واورېدل شي د وقف اشمام په نوم ياديري .

چې يوازې ليدونکي يې حس کولای شي او وقف اشمام يوازې په مضموم (پيښ لرونکي) حرف تر سره کيږي په زور او زير لرونکو حروفو کې نه تر سره کيږي لکه :

[إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ] .

يادونه :

د وقف روم فائده دا ده چې تر څو اورېدونکي د کلمې د آخري حرف حرکت تشخيص کړای شي .

د وقف اشمام فائده دا ده چې ليدونکي شخص ته د کلمې د آخري حرکت ښودل دي .

د يادونې وړ ده چې غير ماهر قاريان به د دغو دوو طريقه څخه کمه استفاده کوي او يا به هغه په کامله توگه ترک کوي ځکه د دغو طريقو عملي کول څه مشکل او باريک دی په خاصه توگه د روم طريقه ، د ماهر قاريانو پرته نور په اشتباه کې لويږي .

د وقف نېټې :

د هري ژبې ويونکی چه کله خبرې کوي نو چېرته دريږي او چېرته نه دريږي ، کله ډير او کله لږ ايساريږي او په دريدو او نه ودريدو کې د خبرې پوره بيان او په مفهوم کې يې ډير لوی دخل دی .

نو ضروري خبره ده چې ددی عظيم کتاب لوستونکی ددې رموزو يا علائمو پوره خيال وساتي او دغه علايم چې اهل علمو د دريدو او نه دريدو نېټې مقررې کړي دي په لاندې ډول دی :

د وقف او وصل علائم

نمبر	علامه	مطلب	تفصيل
۱	○	آيت	چېرته چې خبره پوره شي هلته وره غوندې دايړه وي چې دې دايړه ته آيت وايي دا د وقف تام علامه ده پدی ودريدل پکار وي .
۲	م	وقف لازم	په دې خای کې درېدل لازمي دي ، د نه درېدلو په صورت کې په معنی کې خلل راځي
۳	ط	وقف مطلق	دا د وقف مطلق نېټه ده پدې باندې مطلقاً دريدل پکار دي .
۴	ج	وقف جايز	دا د جايز وقف نېټه ده دلته دريدل غوره دی او نه دريدل جايز دي .
۵	ز	وقف مجوز	دلته وقف او وصل دواړه جايز دي مگر

وصل د وقف په نسبت غوره او قوي دی .			
د رخصت ورکړ شوي وقف نښه ده چې دلته د نفس تنگی په وجه وقف رخصت دی یعنی که څوک ستړي شي وقف جایز دی او د هغه پرته وقف نه کول غوره دي .	وقف مرخص	ص	۶
دا د (قیل علیه الوقف) خلاصه دلته دریدل پکار نه دي	قد قیل	ق	۷
کومه علامه چې مخکې تیره شوي وي دلته هم همغه گڼل پکار دي .	کذالك (همدارنگه)	ک	۸
دا علامه هلته پکارېږي چې د لوستونکی د پیوستی وینا احتمال وي .	ودريره	قف	۹
دا علامه کله د آیت د پاسه لیکل شوی وي او کله د عبارت د ننه وي که د عبارت د ننه وي هلته دریدل بالکل نشته او که د ایت د پاسه وي پدی کې اختلاف دی ځینی وایې دریدل روا دي ځینی بیا وایې نه دریدل رواه دي خو که ودریږي یا ونه دريږي په مطلب کې کوم خلل نه راځي .	وقف نشته	لا	۱۰
ځینی علماء وایې چې دلته وقف نشته .	قیل لا وقف عليه	قلی	۱۱

دلته وصل او وقف دواړه جايز مگر وصل غوره دی .	یوصل (پیوسته کول)	صل	۱۲
دلته وصل غوره دی مگر وقف هم جايز دی .	الوصل اولی	صلی	۱۳
دا د اورډې سکتې علامه ده دلته د سکتې په نسبت ډیر دریدل پکار دي لیکن چه نفس جاري وي .	د سکتې علامه	وقفه	۱۴
دا د سکتې نښه ده دلته لږ وخت دریدل پکار دي خو تنفس به باقی وي (آواز به بندوي لیکن ساه به نه ماتوي) .	سکته	س	۱۵
د معانقې د وقفونو معنی دا ده چې کچېرې په اول باندي ودرېدي او وقف دې وکړ نو په دوهم به تیرېري وصل به کوي او که په اول کې دې وصل وکړ په دوهم کې به وقف کوي .	معانقه	∴	۱۶

سکت :

تعريف :

سکت په لغت کې (د آواز بندولو) ته وايي او په اصطلاح کې د آواز قطع کول پرته د ساه له اخیستلو څخه (آواز به بندوي لیکن ساه به نه ماتوي).

حکم :

سکت د دوو حرکتونو په اندازه کول واجب دي .

سکت د (س) او یا هم (سکته) په علامه بنودل شوی وي .

په قرآنکریم څلور ځایه سکتته تر سره کیږي .

۱- سوره الکهف آیت : ۱ .

۲- سوره یس آیت : ۵۲ .

۳- سوره قیامة آیت : ۲۷ .

۴- سوره المطفین آیت : ۱۴ .

قطع :

تعريف :

د قرآنکریم د قرائت پای ته رسول او په بل کار مشغولېدل د تجويد په اصطلاح کې قطع بلل کیږي .

قطع یوازې په آخر د آیت کې تر سره کیږي ، په مینځ د آیت کې صحیح نه ده او د کلمې په مینځ کې قطع کول جواز نلري .

نون قطني :

د وصل په حالت کې کچېرې د تنوين نه وروسته د وصل همزه راشي نو تنوين په نون مکسوره سره بدلېږي چې همدې نون ته نون قطني وايي چې په قرآنکريم د کوچني (ن) په شکل ليکل شوی وي .

مثال :

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ (الملك : ۲، ۱) .

يادونه: په آخر کې به د تلاوت طريقي هم زده کړو چې په خوقسمه دي خو له دې نه مخکې بايد ووايو چې (متقدمين اومتأخرين علماء پدې متفق دي چې د تجويد زده کړه په عملي او تطبيقي ډول او د قرآنکريم زده کړه په تجويد سره په هر مؤمن مسلمان فرض عين ده او د تجويد زده کړه په نظري شکل سره فرض کفايي ده.

د تلاوت څلور طريقي

۱- ترتيل: عبارت د هغه تلاوت څخه دی چې په ډير اطمینان سره وشي د تجويد احکام پکې مراعات کړ شي او هر حرف په خپل مخرج کې سره له صفاتو ادا شي او د هغه په معنی کې تدبر او فکر وشي .

۲- حدر: عبارت د هغه تلاوت څخه دی چې سرعت يې زياد مگر ټول حروف په خپلو مخرجونو کې ادا شي او د تجويد ټول احکام مراعات شي چې دغه ډول تلاوت په تراويحو کې کيږي داسې نه لکه نن سبا چې زمونږ په ټولنه کې د روژې ځينې مروج ختمونه کيږي چې نه يې اخفا معلومېږي او نه

بی اظہار، نہ یی وقف معلومیہی او نہ یی وصل او نہ خوک ورباندی پوهیہی او بیا وایہی چہی ما حدر وویل داسی کول پہ کار نہ دی .

۳- تدویر: ہغہ تلاوت تہ وایہی چہی نہ ڊیر تیز او نہ ڊیر ورو وی بلکہ د ترتیل او حدر پہ مابین کہی وی چہی دا ڊول تلاوت پہ روزانہ کردان یا تلاوت کہی کیہی .

۴- تحقیق: ہغہ تلاوت تہ وایہی چہی ڊیر پہ کرارہ سرہ وشي یعنی د ہر حرف حق د تجوید د احکامو مطابق اداشي او د ہر نوع زیادت اونقصان خخہ پاک وی .

نهم فصل

عملي مثال

د الحمد لله تجويد

د سورت فاتحي (الحمد لله) تجويد ځکه مهم دی چې په هر لمانځه کې لوستل کېږي.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

د [الْحَمْدُ] په سر کې همزه، همزه وصل ده چې د لام سره جنګېږي ، په [رَبِّ] کې (راء) توري ډکه لوستل کېږي او (باء) مشدد لوستل کېږي. د (دال) حرف پېښ لري چې باید دومره اوږد نشي چې د (واو) پشان تلفظ شي چې [الحمدو] وويل شي .

د [ح،ع] حروف د ستونې له وسط څخه راوځي.

په [الْعَالَمِينَ] کې د الف په توري کې طبعي مد دی ځکه الف د مد حرف دی مخکې حرف يې (ع) دی زور لري چې د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي .

په [الْعَالَمِينَ] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې د ياء حرف دوه يا څلور يا شپږ حرکتونه کش کول کېږي ځکه چې د مد د حرف (ياء) وروسته سکون (ن) راغلی دی چې قصر او مد دواړه پکې جايز دي .

الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

د [الرَّ] په سر کې همزه وصل ده چې د (راء) سره جنګېږي او (راء) مشدده لوستل کېږي ، لام نه لوستل کېږي ځکه د لام وروسته شمسی حرف راغلی

دی ، هر خای مو چي د لام وروسته مشدد حرف لیدلو هغه شمسي حرف دی چي مشدد لوستل کيږي او لام نه لوستل کيږي.

شد د دوو حروفو د تکرار نېنه ده چي لومړی ساکن او دوهم متحرک وي لومړی حرف په دوهم کي مدغم (داخل) شوی وي نو مشدد حرف به د ادا کولو په وخت کي داسي لوستل کيږي لکه دوه حروف.

په [الرَّحْمَنِ] کي (ميم) په الف ولاړ دی .

په [الرَّحِيمِ] کي د وقف په حالت کي د سکون له کبله عارض مد دی کچېږي وقف تر سره شي ، چي دوه يا څلور يا شپږ حرکتې کش کول کيږي ځکه چي د مد حرف (ياء) وروسته سکون (م) راغلی دی.

په [الرَّ] کي حرف (راء) مشدد لوستل کيږي ځکه شمسي حرف دی او لام نه لوستل کيږي ، همدارنگه په حرف (راء) کي تفخيم دی (ډکه لوستل کيږي).

مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ

په [مَلِكِ] کي د ميم حرف د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي ځکه چي طبعي مد دی ، په [الدِّينِ] کي لام نه تلفظ کيږي د (دال) حرف شمسي دی مشدد دی داسي لوستل کيږي [ادِّينِ]

همدارنگه د (کاف) حرف زیر لري چي بايد ساکن ونه لوستل شي او زیر دومره اور نشي چي (ياء) ترې تلفظ شي .

په [الدین] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې دوه یا څلور یا شپږ حرکتونه کش کول کېږي ځکه چې د مد حرف (ياء) وروسته سکون (ن) راغلی دی.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

په [إِيَّاكَ] کې (ياء) مشدد لوستل کېږي.

په [نَسْتَعِينُ] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې دوه یا څلور یا شپږ حرکتونه کش کول کېږي ځکه چې د مد حرف (ياء) وروسته سکون (ن) راغلی دی.

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

د (هاء) حرف د ستونې له اړخې برخې څخه را وځي مکرر د (حاء) حرف د ستونې له وسط څخه راځي ، (هاء) به د (حاء) په څېر نه ادا کېږي.

د (صاد ، طاء) په حروف کې د استلاء صفت دی چې لور ، اوچت او ډک ادا کېږي يعنی د ادا کولو په وخت کې د ژبې بيخ پورته تالو ته لورېږي د لورېدو له کبله دا توري ډک تلفظ کېږي ، د استعلاء صفت لرونکي حروف دا دي (حُصَّ ضَغَطٌ قِظٌ) .

په [الصِّرَاطَ] کې لام نه لوستل کېږي (صاد) چې شمسي حرف دی مشدد لوستل کېږي.

د (قاف) حرف هرکله چې د ژبې پای له نرم تالو سره ولگېږي د "ق" توری ادا کېږي.

د (کاف) مخرج د لوی (قاف) مخرج سره نږدې لږ د خولې طرف دی ، په (قاف) کې د استعلاء صفت دی چې اوچت تلفظ کېږي مگر په (کاف) کې د استفال صفت دی چې ټیټ لوستل کېږي.

په [المُسْتَقِيم] کې هم د وقف په صورت د سکون له کبله عارض مد دی.

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ

په (صاء ، طاء) حروفو کې د استعلاء صفت دی ډک تلفظ کېږي .

[الَّذِينَ] کې د لام حرف مشدد لوستل کېږي.

په [أَنْعَمْتَ] د (نْ) او (مّ) حروف ښکاره لوستل کېږي ځکه چې ادغام او اخفاء پکې نشته ، بلکې د ساکن نون اظهار او د ساکن میم اظهار شفوي دی .

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

د (غ) حرف د ستونې له اولې برخې څخه راوځي ، اوچت او ډک لوستل کېږي.

د (ضاء) حرف: کله چې د ژبې اړخ د ښي طرف يا چپ طرف د پاسنيو اضراس (د ژامې) غاښونو سره ولگول شي د ضاد حرف ادا کېږي او د ضاد په حرف کې د استعلاء صفت دی لور او ډک تلفظ کېږي.

په [عَلَيْهِمْ] کې ساکن میم کې اظهار تر سره کېږي څرګند او ښکار لوستل کېږي .

په [وَلَا الضَّالِّينَ] د ضاد د تشدد په وجه (الف ، لام) دواړه نه ادا کېږي او ضاد مشدد لوستل کېږي.

په [الضَّالِّينَ] کې د الف حرف د شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي ځکه چې مټل حرفي لازم مد دی د حرف مد (الف) وروسته سکون په مشدد ډول چې د (لام) حرف دی راغلی دی.

په [لِّينَ] کې هم د وقف له کبله عارض مد دی چې د یاء حرف د دوو ، څلورو یا شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي.

د قرآنکریم په تلاوت کې ځینې څپرې غلطی

سورة الفاتحة:

۱- ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول « **مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ** » کې د «مالک» په کلمه کې د (کاف) حرف ساکن تلفظ کوي حال دا چې زیر لري .

۲- ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول « **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** » کې د «**نَعْبُدُ**» په کلمه کې د (دال) حرف ساکن تلفظ کوي حال دا چې د (دال) حرف پینځ لري .

سورة البقرة:

۳- ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول [**فَانفَجَرْتُمْ مِنْهُ اثَلثًا عَشْرَةَ عَيْنًا**] (البقره: ۶۰) آیت کې د « **عَشْرَةَ** » په کلمه کې د (شین) حرف چې ساکن دی په زور سره یې تلفظ کوي چې داسې ویل غلط دي .

۴- ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول [**وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ**] (البقره: ۶۰) آیت کې د « **تَعْتُوا** » په کلمه کې د (ثاء) په پینځ سره تلفظ کوي (تعتوا) حال دا چې زور لري . پینځ سره یې تلفظ کوي چې داسې ویل غلط دي .

سورة النساء:

۵- خيڻي خلڪ د الله تعالى په دغه قول [هَأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ] (النساء: ۱۰۹) آيت کې د «**يُجَادِلُ**» په کلمه کې د (لام) حرف ساکن تلفظ کوي حال دا چې د (لام) حرف پيښ لري .

سورة المائدة:

۶- خيڻي خلڪ د الله تعالى په دغه قول [وَمَا أَكَلِ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ] (النساء: ۱۰۹) آيت کې د «**السَّبُعُ**» په کلمه کې د (باء) حرف چې مشدد زور لرونکی دی په پيښ سره يې تلفظ کوي (**السَّبُعُ**) چې داسې ويل غلط دي .

سورة الأنعام:

۷- خيڻي خلڪ د الله تعالى په دغه قول [وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ] (الأنعام: ۱۰۰) آيت کې د «**الْجِنَّ**» په کلمه کې د (نون) حرف په پيښ سره تلفظ کوي (**الْجِنَّ**) حال دا چې د (نون) حرف زور لري .

۸- خيڻي خلڪ د الله تعالى په دغه قول [وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَشَاءُ] (الأنعام: ۱۴۲) آيت کې د «**حَمُولَةٌ**» په کلمه کې د (حاء) حرف په پيښ سره تلفظ کوي حال دا چې زور لري .

۹- خيڻي خلڪ د الله تعالى په دغه قول [ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِّنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ] (الأنعام: ۱۴۳) آيت کې د «**المُعْزِ**» په کلمه کې د (عين) حرف په زير سره تلفظ کوي حال دا چې (عين) ساکن دی .

۱۰- خيڻي خلڪ د الله تعالى په دغه قول [قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ] (الأنعام: ۱۶۱) آيت کې د « قِيمًا » په کلمه کې د (قاف) حرف چې زير لري او د (ياء) حرف زور لري او مشدد نه دی ، چې مشدد لوستل يې غلط دي .

سورة الأعراف:

۱۱- خيڻي خلڪ د الله تعالى په دغه قول [قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْذُومًا مَّدْحُورًا] (الأعراف: ۱۸) آيت کې د « مَذْذُومًا » په کلمه « مَذْمُومًا » يعنې په ميم سره يې تلفظ کوي او د « مذموما » کلمه د سوره اسراء په (۱۸ او ۲۲) ايت ذکر شوی ده .

۱۲- د الله تعالى په دغه قول [تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْجِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا] (الأعراف: ۷۴) آيت کې خيڻي خلڪ د « الْجِبَالَ » نه مخکې (من) زياتوي (من الجبل) يې تلفظ کوي ، حال دا چې دا کلمات په سوره الحجر او سوره نحل کې ذکر شوي دي .

۱۳- خيڻي خلڪ د الله تعالى په دغه قول [فَلَمَّا أَنْقَلَتِ دَعْوَا اللَّهِ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ] (الأعراف: ۱۸۹) آيت کې د « دَعْوَا » په کلمه کې د (دال، عين) حروفو ته پيش ورکوي حال دا چې دواړه زور لري .
په رسم المصحف کې خيڻي خپرې غلظي :

۱- کوم خای کې چې د (واو) حرف د پاسه (کوچنی الف) ليکل شوی وي د الف مد معنی لري لکه :

﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴾

چې داسې لوستل کيږي : وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ
 ۲- کوم ځای کې چې د (واو) د حرف وروسته د پاسه کوچنی الف لیکل شوی وي نو د واو مد معنی لري یا د واو د ودېدو معنی لري لکه :

﴿أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ﴾

چې داسې لوستل کيږي : أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ (القرة : ۱۵۷) .

۳- کچېرې د حرف (واو) سره بل کوچنی واو لیکل شوی وي نو واو په مد دلادل کوي لکه : ﴿يَلُونُ﴾

چې داسې لوستل کيږي : وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُونُ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ (ال عمران : ۷۸) .

۴- همدارنگه (تلوا) داسې لوستل کيږي : تَلُوتًا .
 وَإِنْ تَلُوتُوا أَوْ نُرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا (السنا : ۱۳۵) .

۵- همدارنگه

﴿إِنَّ وَلِيََّ اللَّهُ﴾ (اعراف : ۱۹۶) : داسې (إِنَّ وَلِيََّ اللَّهُ) ويل کيږي .

﴿لَأَمِّن﴾ (يونس ۹۹) : داسې (لَأَمِّن) لوستل کيږي .

﴿وَجَاءَ﴾ (الزمر ۶۹) داسې (وَجَاءَ) لوستل کيږي .

پورته څو مثالونو بيان شول ، مطلب دا چې د حروفو حرکاتو ته بايد پوره توجه وشي .

لسم فصل

د قرآنکريم قراءات

تعريف :

القراءات جمع قراءة ده چې له مصدر د قرأ، يقرأ، قرانا څخه دی په معنی د لوستلو يا جمع کولو.

په اصطلاح کې علم قراءات هغه علم دی چې د قرآنکريم د الفاظو د ادا کولو څخه بحث کوي.

د جناب نبی اکرم صلی الله عليه وسلم څخه اووه قسمه او په ځینو روایاتو کې لس قسمه قراءات ثابت شوی دي، د ابن عباس رضی الله عنه نه روایت دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمایي :

«أَقْرَأَنِي جِبْرِيلُ عَلَى حَرْفٍ فَلَمْ أَزَلْ أَسْتَزِيدُهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَيَّ سَبْعَةَ أَحْرَفٍ»
(بخاری: ۳۲۱۹).

ژباړه: جبریل (اول) ما ته يو قسم قرائت را وښود، ما له هغه څخه وغوښتل چې ما ته نور قراءات هم را وښيي، تر دې چې اوه قرائت ته ورسيدل.

د [سبعة احرف] په معنی کې د علماؤ اقوال :

امام سیوطي په علوم القرآن کې ويلي دي چې په دې باره کې د علماؤ څلويښت اقوال دي چې بيا يې ځينې مشهور اقوال په لاندې ډول بيان کړي دي :

۱- خپله د حرف معنی څرگنده نه ده.

۲- ددې څخه په حقيقت کې اووه عدد مراد نه دی بلکې ددې څخه مراد آساني او توانايي ده.

۳- ددې څخه مراد اووه قراءات دي.

۴- ددې څخه مراد اووه لهجې دي چې معنی يې متفقه مگر په نحوي او لفظي ډول فرق لري لکه: اقبل، وتعال، وهلم، وعجل، وأسرع، و عن أبي

۵- ددې څخه مراد د تلاوت پر مهال د نطق کیفیت دی لکه: ادغام، اظهار، تفخيم او ترقيق، اشباع، مد او قصر، تشديد او تخفيف او تليين او تحقيق.

۶- او ددې څخه د عربي اوه ژبې مراد دي کوم چې د عربي فصیح ژبې دي. (مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۹۳).

علوم القرآن الاكاديمية الاسلامية ليكي :

قول جمهور أهل الفقه والحديث: المراد بالأحرف السبعة، سبع لغات من لغات العرب تختلف في اللفظ وتتفق في المعنى، هو ما يسميه العلماء بالمترادف. المترادف، يعني اللفظة تختلف ولكن المعنى واحد.

ژباړه: د اهل فقه او حديث جمهور قول دا دی چې: د حرف السبعة څخه مراد د د عربو د ژبو څخه اووه ژبې يا اووه لهجې دي چې معنی يې يو شان مگر په لفظ کې فرق لري کوم چې هغه ته علماء مترادف وايي، مترادف داسې چې: معنی يې يوه مگر الفاظ يې مختلف وي.

د قرأنت د اختلاف حکمت :

- ۱- د امت د پاره تسهیل، آسانی او تخفیف.
- ۲- د قرآنکریم او اسلامي امت عزت او شرف چې بل هیڅ آسماني کتاب په څو قراءتونو نه دی نازل شوی.
- ۳- د قراءات په تفاوت کې تحقیق او څېړنه او په دې باندې د اجر حاصلېدل.
- ۴- د قرآنکریم لوړ اعجاز.
- ۵- د الله سبحانه وتعالی د کلام د اسرارو اظهار.
(مختصر أتقان في العلوم القرآن ص ۱۰۷).

د صحابه کرامو مشهور قاریان :

- عثمان بن عفان، علی بن ابی طالب، ابی بن کعب، زید بن ثابت، عبدالله بن مسعود، ابو درداء او ابو موسی الأشعری.
- د تابعینو مشهور قاریان عبارت وو له: په مکه مکرمه کې عطا، مجاهد، طاووس، عکرمه، ابن ابی ملیکه، عبید بن عمیر او نور.
- په مدینه کې سعید بن مسیب، عروه، سلیمان بن یسار، عطاء بن یسار، زید بن اسلم، مسلم بن جندب، عمر بن عبدالعزیز، ابن شهاب الزهري، عبدالرحمن بن هرمز، معاذ او نور.
- په بصره کې ابوعلیه، ابو رجاء، نصر بن عاصم، یحیی بن یعمر او حسن.
- او په کوفه کې ابن سیرین، قتاده، جابر بن زید او نور.

د علم قرائت اووه مشهور امامان :

د تابعينو د دور وروسته د علم قرائت اوه مشهور ائمه كرام په لاندې

ډول دي :

نافع المدني، عبد الله ابن كثير المكي، أبو عمرو البصري، عبد الله بن عامر، عاصم الكوفي، حمزة الكوفي او الكسائي الكوفي.

۱- نافع المدني: نوم يې نافع د عبدالرحمن بن ابى نعيم زوى اصلاً د اطفهان چې په (۷۰-۱۲۰) كلونو كې يې ژوند كړى دى، د رنگه تور، ښكلي مخ او نيك اخلاقه سړى ؤ چې د استاذانو شمير يې اوياتنو ته رسيږي، په علم قرائت كې د مدني منوري د خلكو امام او پشوا وو. د ده څخه د قرائت روايت ابو موسى، عيسى بن مينا الزرقي مولى بنى زهره، عثمان بن سعيد القبطي مصري روايت كړى دى.

۲- ابن كثير: نوم يې عبدالله د كثير زوى اصلاً د فارس چې په (۴۵-۱۲۰) كلونو كې يې ژوند كړى دى، په علم قرائت كې د مكې د خلكو امام وو. علم قرائت يې له: عبدالله بن زبير، ابى ايوب انصاري، او انس بن مالك رضى الله عنهم څخه زده كړى دى، او د ده څخه د علم قرائت روايت: احمد بن محمد بن عبدالله، ابو الحسن البزي، محمد بن عبدالرحمن المخزومي، ابو عمر المكي كړى دى.

۳- أبو عمرو البصري: نوم يې ابو عمرو زيان چې زوى د علا مازنى دى، عربي اصله ؤ چې په (۶۸-۱۵۴) كلونو كې يې ژوند كړى دى، په مكه، مدينه، بصره او كوفه يې قرائت زده كړى دى.

علم قرأنت يې له: ابو جعفر يزيد بن قعقاع، يزيد بن رومان، شيبه بن نصاح، عبدالله بن كثير، مجاهد بن جبر، حميد بن قيس اعرج مكي، عبدالله بن ابى اسحاق حضرمي، عاصم بن ابى النجود كوفي، ابوالعاليه رفيع بن مهران رياحى بصري څخه زده كړى دى، او د ده څخه د علم قرأنت روايت: شجاع بن ابى بصير، عباس بن فضل، يحيى بن مبارك يزيدي كړى دى.

۴- عبد الله بن عامر: نوم يې عبدالله زوى د عامر بن يزيد اصلي وطن يې دمشق ؤ چې په (۸-۱۱۸) كلونو كې يې ژوند كړى دى د وليد بن عبدالملك د خلافت په وخت كې د دمشق والي او قاضي ؤ.

علم قرأنت يې له: اهل شام قاري صحابي ابى درداء او عثمان رضى الله عنه د شاگرد مغيرة بن ابى شهاب مخزومي څخه زده كړى دى، د ده څخه هشام بن عمار، ابو وليد السلمي الدمشقي، ابو عمرو، عبدالله بن احمد الفهري الدمشقي روايت كړى دى.

۵- عاصم الكوفي: نوم يې عاصم زوى د ابى النجود اسدي چې په (...- ۱۲۷) كلونو كې يې ژوند كړى دى، په قرأنت كې د كوفي د خلكو امام ؤ. علم قرأنت يې له: ابو عبدالرحمن سلمي چې شاگرد د على بن ابى طالب رضى الله عنه دى، زرّين حبيش د عبدالله بن مسعود شاگرد وو زده كړى دى.

د ده څخه روايت: شعبه، حفص بن سليمان، ابو عمر الاسدي الكوفي كړى دى.

۶- حمزة الكوفي: نوم يې حمزه زوى حبيب بن عمار بن اسماعيل ؤ چې په (۸۰-۱۵۶) کلونو کې يې ژوند کړى دى، په قرائت کې د عاصم وروسته د خلکو امام ؤ.

له جعفر بن محمد الصادق څخه يې علم قرائت حاصل کړى دى او د ده څخه خلف بن هشام، ابو عيسى بن خالد روايت نقل کړى دى.

۷- الکسائي الكوفي: نوم يې علي زوى د حمزه ؤ چې په (۱۱۹-۱۸۹) کلونو کې يې ژوند کړى دى، په قرائت کې د حمزه الكوفي وروسته د خلکو امام ؤ او په ده باندې د قرائت امامت ختم شوى دى.

علم قرائت يې له: حمزه، ابان بن تغلب، عيسى بن عمر، ابن ابى ليلى څخه حاصل کړى دى او د ده څخه، ابو حارث (الليث بن خالد البغدادي)، حفص بن عمر، ابو عمر الازدي البغدادي النحوي د قرائت روايت نقل کړى دى.

(مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۱۰۳).

د قرآنکريم تعليم او حفظ :

د قرآنکريم حفظ او يادول په امت باندې فرض کفايي دي، کچېرې د هغه د حفظ لپاره يو ډله را ولاړه شي د نورو غاړه ورباندې خلاصېږي او که ټول دا کار ترک کړي د ټولو غاړه بنديږي.

او د قرآنکريم دومره زده کړه او يادول چې لمونځ او عباداتو کې هغه ته ضرورت دى فرض عين او د هغه څخه علاوه د قرآنکريم زده کړه فرض کفايي ده او ډير غوره عمل دى، په صحيح روايت کې راغلي: «خيرکم من

تعلم القرآن و علمه « (د تاسې نه غوره او ښه سرې هغه دی چې قرآن زده کړي او نور ته یې وښيي).

او هر چې تجويد د قرآن دی ډیر مهم دی، د ابن مسعود رضی الله نه روایت دی چې هغه ويلي: «جودوا القرآن» (لوی په ښه شان قرآن)، او هغه دا چې د هر حرف حق ادا شي او حرف د خپل مخرج څخه ادا شي، او په غوره شان تلفظ شي داسې چې په هغه کې اسراف، ظلم او افراط نه وي.

جناب رسول الله صلی الله علیه وسلم دې مطلب ته داسې اشاره کوي: « من أحب أن يقرأ القرآن غضاً كما أنزل فليقرأه على قراءة ابن أم عبد » يعنى ابن مسعود.

ژباړه: د چا چې دا خوښیږي چې قرآن داسې ولولې لکه څنګه چې نازل شوی دی پس هغه یې دې د ابن مسعود رضی الله عنه په شان ولولي .
الله تعالی ابن مسعود رضی الله عنه ته په تجويد کې اوچت مهارت ورکړی وو.

د قرآنکريم داسې ويل جايز نه دي چې چېرې مد نه وي هلته مد ورکوي او چیرې چې مد وي هلته قصر کوي او يا په مد کې زیاتوالی او کموالی کوي کوم چې د هغه حق دی.

مستحب دی چې قرآنکريم په ښه صوت وویل شي خو په شرط ددې چې د حرف حق ادا شي (حرف د مخرج څخه ادا شي او د حروفو حرکات

تغیر نشي)، د مد او قصر حق ادا شي، د نون ساکن او تنوین حقوق ادا شي او همدارنگه د تجويد نور احکام په نظر کې ونيول شي.

د قرآنکریم د زدکړې درې لارې :

- ۱- دا چې قرآنکریم د اجرت پرته د الله تعالی د رضا لپاره خلکو ته ور زده کوي دا عمل لوی اجر لري او دا د پیغمبرانو عليهم السلام عمل دی.
- ۲- دا چې قرآنکریم د اجرت په بدل کې خلکو ته ور زده کوي، د متأخرینو په نزد جایز دی.

- ۳- دا چې د کوم شرط پرته خلکو ته د قرآنکریم زده کړه کوي کچېرې څوک هغه ته مخکې څه هدیه او سوغات ورکړي په اتفاق جایز دی ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم معلم الناس وو خلکو به هغه ته سوغات ورکولو او ده به قبلول.

(مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۱۱۲).

د قرآنکریم د حفظ د پاره څو قاعدې:

لومړۍ قاعده، اخلاص د کامیابی او فتحې سر دی: په هر عمل کې چې اخلاص نه وي پر الله تعالی توکل نه وي په هغه عمل کې که هر څومره کوبښې هم وشي بیا به هم ناقص وي او د الله تعالی په نزد به د قبول وړ نه وي ځکه د قرآنکریم لوستل، زده کول او حفظ عبادت دی او د هر عبادت کولو څخه مقصد د الله تعالی رضا ده نو کله چې په کوم عبادت کې اخلاص نه وي هغه مردود دی.

دوهمه قاعده: د الله تعالی د پاره تقوی: هر کس چې تقوی اختیار کړي

(ټول گناهونه ترک کړي او د اسلامي شریعت د اوامرو ساتنه وکړي) د هغه د پاره الله تعالی د دنیا او آخرت کارونه او مشکلات آسانه کوي. لقله سبانه وعالی :[وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا، وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ] (الطلاق ٢-٣).

ژباړه: او څوک چې د الله څخه ووېرېږي (الله) ورته (د ستونزو څخه) د وتلو لار جوړوي، او هغه ته د داسې لارې نه رزق ورکوي چې (په خپله) گمان نه کوي، او څوک چې پر الله پاک توکل وکړي ده د پاره همدا (الله) کافي دی.

دریم قاعده: په وړوکتوب کې حفظ: په کوچنیتوب او کم سن کې حفظ داسې دی لکه په ډبره کې نقش.

څلورمه قاعده: د حفظ د پاره د خاص وخت ټاکل: د حفظ د پاره داسې وخت ټاکل چې گیده خالي وي ځکه کله چې گیده له خوراک څخه ډک شي بدن د هغه پر هضمولو کار کوي او ذهن مشغولېږي. نو د حفظ د پاره غوره وخت سهار او مازدیگر دی.

پنځمه قاعده: د حفظ د پاره مناسب ځای ټاکل: داسې ځای چې آرام وي سترگې، غوږونه او ژبه ټول حفظ ته متوجه وي. همدارنگه داسې ځای چې اندامونه له حرامو څخه وساتل شي لکه: نا محرمو ته نظر نه کول، د غیبت او بهتان نه کول او داسې نور.

شپږم قاعده، په ښه صوت او تجوید سره لوستل: قرآنکریم په ښه صوت او تجوید سره لوستل په کار دي داسې نه لکه د یو عادي کتاب په شان

لوستل بلکي په داسې صوت سره لوستل چې تجويدي قواعد واورېدل شي.

اومه قاعده: قرآنکریم کې به د یو مصحف څخه حفظ کيږي نه څو قسمه مصحفونو څخه.

آتم قاعده: د یادولو او حفظ څخه مخکې به لومړی د قرآنکریم تجويد او صحي لوستل زده کوي د هغه نه وروسته به حفظ کوي.

نهمه قاعده، تکرار: د تیر او نوي درس به گردان او تکرار کوي ځکه که تکرار نشي له یاده وځي.

لسمه قاعده: هر ورځ منظم حفظ تر قطع کولو غوره دی.

یوولسمه قاعده: د قرآنکریم آیتونو ته کتل او بیا د حفظ په وخت کې سترگې پټول، که د حفظ په وخت کې یو بل طرف ته وکتل شي دوماغ مصروفیږي.

دوولسمه قاعده: د خپل شیخ او معلم سره ارتباط، هغه ته د درس تکرارول تر څو صحي او علظ لوستل ورته معلوم شي.

دیارلسمه قاعده: د قرآنکریم په معنی او مفهوم پوهیدل له حفظ سره کومک کوي.

څلورلسمه قاعده: دعا کول او د الله سبحانه وتعالی څخه مدد غوښتل.

د قرآنکریم د حفظ وخت او زمان:

- ✓ که د ورځې یو آیت یاد شي نو ټول قرآن به په ۱۷ کاله ۷ میاشتو او ۹ ورځو کې یاد شي.
- ✓ که د ورځې دوه آیته یاد شي نو ټول قرآن به په ۸ کاله ۹ میاشتو او ۱۸ ورځو کې یاد شي.
- ✓ که د ورځې ۳ آیته یاد شي نو ټول قرآن به په ۵ کاله ۱۰ میاشتو او ۱۳ ورځو کې یاد شي.
- ✓ که د ورځې ۴ آیته یاد شي نو ټول قرآن به په ۴ کاله ۴ میاشتو او ۲۴ ورځو کې یاد شي.
- ✓ که د ورځې ۵ آیته یاد شي نو ټول قرآن به په ۳ کاله ۶ میاشتو او ۷ ورځو کې یاد شي.
- ✓ که د ورځې ۶ آیته یاد شي نو ټول قرآن به په ۲ کاله ۱۱ میاشتو او ۴ ورځو کې یاد شي.
- ✓ که د ورځې ۷ آیته یاد شي نو ټول قرآن به په ۲ کاله ۶ میاشتو او ۳ ورځو کې یاد شي.
- ✓ که د ورځې ۱۰ آیته یاد شي نو ټول قرآن به په ۱ کاله ۹ میاشتو او ۳ ورځو کې یاد شي.
- ✓ که د ورځې ۱۳ آیته یاد شي نو ټول قرآن به په ۱ کاله ۴ میاشتو او ۶ ورځو کې یاد شي.

✓ که د ورځې ۱۵ آيته ياد شي نو ټول قرآن به په ۱ کال ۲ مياشتو او ۱ ورځ کې ياد شي.

✓ که د ورځې ۲۰ آيته ياد شي نو ټول قرآن به په ۱۰ مياشتو او ۱۶ ورځ کې ياد شي.

و ما توفيقى الا بالله عليه توكلت واليه انيب

و صلى الله تعالى على محمد صلى الله عليه وسلم و اله و صحابه اجمعين

حمد الله "شاکري" غفره الله ولوالديه و لجميع المسلمين

داراسات الاسلامي – الاكاديمية الاسلامية العالمي

مأخذونه :

- جمال القرآن – اشرف علي تهانوي رحمه الله
قرآن كمپليس – طباعة ملك فهد سعودي
برنامج الأحكام التجويد – موقع طريق الاسلام
الواضح في أحكام التجويد – دكتور محمد عصام
المفيد في علم التجويد – الحاجة حياة على الحسيني
المذكرة في التجويد – محمد نيهان بن حسين مصري
الأخطاء الشائعة في تلاوة القرآن – عبدالرحمن عيتاني .
كيف تحفظ القرآن – دكتور مصطفى مراد
تبسيط الأحكام التجويد – دكتور أحمد سليمان
البرهان في التجويد القرآن – محمد صادق قمحاوي
اطلس في التجويد – دكتور ايمن رشدي سويد
تجويد آسان – دكتور ابو عاصم عبدالعزيز ، مترجم عبدالكريم
محمدي
أحكام التجويد القرآن الكريم كاملة و بالصور – موقع سر الحياة
تجويد ابتدائي – محي الدين مرادي .